

OTDK-dolgozat

Deli Nikolett

2013.

A vállalkozás folytatásának elve

Egy számviteli alapelv jelentősége a válság előtt és a válságban

The going concern principle

The importance of an accounting principle before and during the crisis

A kézirat lezárásának időpontja: 2012. március 26.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
2. A vállalkozás folytatásának elvéről általában	3
2.1. Alapvető jelentőség és a válság hatására megváltozott jelentőség	3
2.2. Kapcsolódó alapfogalmak	4
2.2.1. Számviteli alapelvek	5
2.2.2. A vállalkozás folytatásának elve	6
2.3. Számviteli elszámolás	7
2.3.1. Ha a vállalkozás folytatásának elve teljesül	7
2.3.2. Ha a vállalkozás folytatásának elve nem teljesül	8
2.3.2.1. Átalakulás, felszámolás, végelszámolás.....	12
3. Nemzetközi számviteli vonatkozások	14
3.1. IAS 1 A pénzügyi kimutatások prezentálása.....	14
3.2. IFRS 5 Értékesítésre tartott befektetett eszközök és megszűnő tevékenységek	15
4. A vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálata.....	17
4.1. Indikátorok	18
4.2. Enyhítő tényezők.....	21
4.3. A vezetés felelőssége	23
4.4. A könyvvizsgáló felelőssége	25
4.4.1. A vállalkozás folytatásának elvéhez kapcsolódó más könyvvizsgálati kockázatok	28
4.4.2. Hatás a könyvvizsgálói jelentésre	29
4.4.2.1. Példák	32
4.5. A könyvvizsgálókat ért vádak a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatban	34
4.5.1. Csődelőrejelzés???	34
4.5.2. Függetlenség.....	35
4.5.3. „Önmegvalósítási prófécia”	36
4.6. A vállalkozás folytatásának elve a KKV-k esetében	38
5. Összefoglalás.....	39
6. Irodalomjegyzék.....	41
7. Mellékletek.....	45

Ábrajegyzék

1. ábra: A nevesített alapelvek rendszere

2. ábra: A könyvvizsgálói megfontolások folyamatábrája

Táblázatjegyzék

1. táblázat: Felszámolási zárómérleg

2. táblázat: Az IFRS-ek vállalkozás folytatásának elvével és likviditási kockázattal kapcsolatos közzétételi követelményei

3. táblázat: Arra utaló jelzések, hogy a vállalkozás folytatásának elve szerinti folyamatos működés kétségbe vonható

1. Bevezetés

A vállalkozás folytatásának elve minden számviteli rendszerben a pénzügyi kimutatások elkészítésének alapfeltételezését képezi, így mindig is fontos szerephez jutott, azonban az utóbbi években a válság kapcsán előtérbe került. A vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos bizonytalanság új, eddig nem tapasztalt feladatokat ró mind az érintett vállalatok vezetőire, mind azok könyvvizsgálóira. A vállalkozás további működésre vonatkozó képességének megkérdőjelezése napjainkban példa nélkül való méreteket öltött. Dolgozatomban ezeket a megváltozott körülményeket szeretném bemutatni, vagyis azt, hogy mit jelentett a vállalkozás folytatásának elve a válság előtt – mint a különböző számviteli rendszerek alapfeltételezését adó elv – és mit jelent most, a válságból való kilábalás időszakában.

Először is szeretném felvázolni, hogy milyen okoknál fogva nőtt meg a jelentősége ennek az alapelvnek, illetve, hogy milyen fontossággal bírt a válság kialakulása előtt. A későbbiekben a téma aktualitására is ki fogok térni.

A továbbiak érthetőségének érdekében elengedhetetlennek tartom, hogy először a kapcsolódó alapfogalmakat tisztázzam, vagyis, hogy mit is jelentenek a számviteli alapelvek, amelyek körébe a vállalkozás folytatásának elve tartozik, majd ez után magát az alapelvet is definiálom.

Kitérek arra, hogy milyen hatással van a beszámolóra az, ha azt a vállalkozás folytatása elvének teljesülése mellett készítik el, illetve, hogy milyen olyan lehetséges esetek vannak, amelyekben nem teljesül az elv. Itt először általánosan vázolom fel, hogy milyen új elveket kell figyelembe venni, majd néhány speciális céghelyzet példáján keresztül azt szeretném bemutatni, hogy milyen elszámolási szabályokat kell érvényesíteni a magyar számviteli törvény, illetve a kapcsolódó jogszabályok szerint, ha a vállalkozás folytatásának elve nem teljesül. Itt azt is megemlítem, hogy hogyan érvényesül az elv más számviteli rendszerekben, köztük az IFRS-ek (International Financial Reporting Standards – Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok) rendszerében. Külön felhívom a figyelmet a pénzügyi kimutatások prezentálásával kapcsolatos követelményekre, valamint az elv sajátos értelmezésére, melyet az IFRS 5 Értékesítésre tartott befektetett eszközök és megszűnő tevékenységek standard foglal magába.

A téma általános bemutatása után szeretnék áttérni a vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálatára, melyhez az elv megnövekedett szerepe kapcsolódik, és amely maga után vonja az elvégzendő új feladatokat. Itt külön fejezetben tárgyalom a vezetés és a könyvvizsgáló felelősségét a vállalkozás további működésére való képességének megállapításakor. Több forrásból is összegyűjtöm, hogy melyek lehetnek azok az indikátorok, amelyek arra adhatnak jelzést, mind a vállalat vezetése, mind a könyvvizsgáló számára, hogy az adott gazdálkodó esetében a tevékenység folytatására való képességgel kapcsolatos bizonytalanság merülhet fel. Ezek a jelzések együttes teljesülésük esetén egymást erősítik, de előfordulhatnak olyan körülmények is, amelyek pozitív irányba változtatják az elv teljesülésének megítélését. Ezeket az enyhítő tényezőket szintén ebben a részben szeretném bemutatni.

A könyvvizsgáló felelőssége fejezetben tárgyalásra kerül, a könyvvizsgáló feladata, amely alapvetően abból áll, hogy megítélje, a vállalat vezetése helyesen feltételezte-e, hogy a vállalkozás folytatásának elve teljesül. Ezen következtetése befolyásolja a könyvvizsgáló jelentését, így tájékoztatva a vállalat érintettjeit. Itt példákat is szeretnék hozni arra, hogy ez konkrétan hogyan jelenik meg a könyvvizsgálói jelentésben.

A vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálatával kapcsolatban a válság kapcsán több részből érték vádák a könyvvizsgálókat. Egyrészt amiatt, hogy nem figyelmeztettek előre a veszélyre azzal, hogy már a válság előtt felhívják a figyelmet az esetlegesen bekövetkező csődökre. Másrészt azt is figyelembe kell venni, hogy a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos figyelemfelhívások és minősített jelentések túlzott mértékű alkalmazása milyen veszélyeket rejthet magában. A könyvvizsgálókat ért vádák fejezetében ezt a két problémakört szeretném körüljárni.

2. A vállalkozás folytatásának elvéről általában

2.1. Alapvető jelentőség és a válság hatására megváltozott jelentőség

A pénzügyi válság kapcsán a vállalkozás folytatásának számviteli alapelve a figyelem középpontjába került. Természetesen a válság előtti időszakban is mind a nemzetközi, mind a hazai számviteli szabályozás szerint készített pénzügyi kimutatások mögött háttér feltételezésként ott húzódott a vállalkozás folytatásának elve, a könyvvizsgálók formálisan eddig is minden egyes könyvvizsgálat esetében ellenőrizték az elv teljesülését, és természetesen eddig is voltak olyan pénzügyi kimutatások, amelyek esetében arra a következtetésre jutottak, hogy nem teljesül. Azonban a válság előtt a legtöbb vállalkozás alapértelmezett helyzetnek vehette a vállalkozás folytatására való képességét és ez alapján készítette el beszámolóját, hacsak nem került olyan speciális szituációba, mint a felszámolás vagy az átalakulás. A vállalkozás folytatásának elve tehát jelentős téma lett, sőt úgy is mondhatjuk, hogy egyáltalán téma lett.

A vállalkozás folytatásának elve elsőként a 2008-as gazdasági év beszámolóinak könyvvizsgálata kapcsán került előtérbe, és azóta is folyamatosan napirenden van. A mostani gazdasági környezetben az elv teljesülését nem vehetjük automatikusnak, és annak mérlegelése, hogy helyes-e a működés folytatását feltételezni a mérlegfordulónapot követő 12 hónapban jelentős többletmunkát jelent mind a vállalkozás vezetői számára, mind a könyvvizsgálat során. A válság következtében megfigyelhető trendek azt eredményezik, hogy egyre nehezebbé válik előre látni egy adott gazdálkodó jövőjének alakulását, mivel a labilis gazdasági környezetben egyik napról a másikra következhetnek be olyan fordulatok, amelyek veszélyeztetik az elv teljesülését. Hazánkban a téma aktualitásához a nagy számban csődbemenő vállalkozások mellett hozzájárulnak a nagy multinacionális cégek is, amelyek kivonulnak az országból, így ezek leányvállalatainál szintén nem teljesül a vállalkozás folytatásának elve.

Az utóbbi beszámolási időszakokban a könyvvizsgálók szakmai megítélésének egyik súlypontjává vált a vállalkozás folytatásának elve, mivel az ezzel kapcsolatos bizonytalanság sokkal gyakrabban merül fel, mint korábban. Ennek az az egyik oka, hogy az egyre rosszabbodó finanszírozási feltételek és bevételi kilátások potenciális üzleti kockázatot jelentenek, és növekszik annak a veszélye, hogy ezeket a kockázatokat a vezetés a pénzügyi kimutatásokban nem képezi le megfelelően (Lukács, 2009a, 367. o.). „A pénzügyi válságot

megelőzően, ha egy társaság nyereségesen tevékenykedett és finanszírozása is biztosított volt, a vállalkozás folytatását feltételezni lehetett. A jelenlegi helyzetben azonban a múltbeli nyereségesség és a korábbi megbízható finanszírozás sem jelent garanciát az elkövetkező időszakra” (Ladó, 2009, 105. o.). „Önmagában, múltbeli adatokra alapozva arra a következtetésre jutni, hogy nem áll fenn probléma, nem kellően megalapozott. Mindenképpen elengedhetetlen a jelenlegi helyzet társaságra gyakorolt hatásainak elemzése” (Balázs - Barsi - Novák, 2009, 108. o.).

A FEE (Fédération des Experts Comptables Européens - Európai Könyvvizsgálói Szövetség) 2009-re vonatkozó ajánlásában is felhívja a figyelmet a vállalkozás folytatásának elvére, és a kiemelt témák közül is a legfontosabbnak nyilvánítja.

Azonban azt is elmondhatjuk, ahogyan az a APB (Auditing Practices Board) 2008-as közleményében is megfogalmazódik, hogy önmagában a jelenlegi nehéz gazdasági helyzet miatt nem keletkezik lényeges bizonytalanság a vállalkozások azon képességével kapcsolatban, hogy működésüket folytatni tudják, és ezzel nem indokolt, hogy pusztán a gazdasági környezet alapján vonjunk le következtetést, és hogy ez a könyvvizsgálói jelentésben is megjelenjen.

Tehát a probléma sokrétű, és számos körülményt kell figyelembe venni a vállalkozás folytatása elvének megítélésekor, emiatt gyakran nehéz meghúzni a határt, hogy honnantól jelentkezik a lényeges bizonytalanság. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy gyakran a vállalat vezetésének az érdekei is azt diktálják, hogy elrejtssenek bizonyos tényeket, amelyek az elv nem teljesülésére utalnak, annak érdekében, hogy előnyösebbnek mutassák a vállalkozást a tulajdonosok vagy a hitelezők szemében. „A vállalkozások megpróbálják jobb színben feltüntetni cégük tárgyévi gazdálkodását, nehogy bankjuk idő előtt felmondja hitelszerződésüket, vagy ne hosszabbítsa meg azt, illetve, hogy eséllyel tudjanak pályázni olyan tendereken, ahol a gazdasági válság miatt keletkezett veszteségeik kizáró tényezőként hatnának” (Lukács, 2009b, 97. o.).

Látható tehát, hogy speciális területről van szó, amely nagyban támaszkodik a könyvvizsgálók szakmai felkészültségére. Az utóbbi időszakban, az előzőekben említett okok miatt a téma különleges aktualitást nyert. Ezen tényezők motiválták a témaválasztásomat is.

2.2. Kapcsolódó alapfogalmak

Ebben a részben bemutatom a dolgozatom további érthetősége szempontjából elengedhetetlen alapfogalmakat. Először a számviteli alapelvek szerepét szeretném kiemelni.

Nem célom, hogy az összes számviteli alapelvet részletesen tárgyaljam, csupán a vállalkozás folytatásának elvét helyezem el a számviteli alapelvek rendszerében. Itt szeretném azt is leszögezni, hogy mivel nem egy konkrét nemzeti szabályozásban érvényesülő elvről van szó, hanem a vállalkozás folytatásának elve egy a számvitel világában univerzálisan érvényesülő alapelv, így nem elsősorban a magyar számviteli törvény szerint, hanem globálisan szeretném bemutatni az alapelvet, azonban több helyen külön kitérek arra, hogy az egyes körülmények a magyar szabályozásban hogyan jelennek meg.

2.2.1. Számviteli alapelvek

A számviteli szabályrendszerekre általában jellemző - és így részben a magyar számviteli törvényről is elmondható - hogy alapvetően nem tételes szabályokat írnak elő a pénzügyi kimutatások készítői számára, hanem követendő alapelveket fogalmaznak meg. „A számviteli szabályozás nem az egyes gazdasági események kizárólagos elszámolási lépéseit és konkrét értékelési szabályait határozza meg, hanem a végfelhasználók gazdasági döntéshozatalát elősegítő „végtermék-szabályozásra” épül” (Kormos - Ormos – Veress, 2005, 427. o.). A számviteli alapelvek követésével megbízható és valós összképet nyújtó tájékoztatás biztosítható az érintettek számára a gazdálkodó jövedelemtermelő képességéről, vagyonának alakulásáról, pénzügyi helyzetéről és jövőbeni terveiről.

A nevesített számviteli alapelveket alapvetően három csoportba sorolhatjuk: a tartalmi, a kiegészítő és a formai elvek csoportjába. Azonban van egy számviteli alapelv, amely egyik csoportba sem tartozik, és akár úgy is tekinthetünk rá, mint a többi alapelv felett álló elvre. Ez a vállalkozás folytatásának elve, melynek a többi alapelvhez való viszonyát az alábbi ábra szemlélteti:

1. ábra - A nevesített alapelvek rendszere

Forrás: Adorján - Lukács - Róth – Veit, 2008, 4. o.

„A vállalkozás folytatásának elve nem igazán számviteli alapelv, inkább a többi alapelv érvényesülési környezetét meghatározó (leíró) feltétel” (Adorján et al., 2008, 4. o.). Tehát a vállalkozás folytatásának elve úgy mond a 0. számviteli alapelvnek tekinthető. A számviteli törvény alapvetően a működő vállalkozások beszámoló készítését szabályozza. Tehát a vállalkozás folytatásának elve egyfajta feltétele a többi alapelv alkalmazhatóságának (Korom et al., 2005).

2.2.2. A vállalkozás folytatásának elve

A magyar számviteli törvény szerint a beszámoló elkészítésekor és a könyvvizetés során abból kell kiindulni, hogy a gazdálkodó a belátható jövőben is fenn tudja tartani működését, folytatni tudja tevékenységét, nem várható a működés beszüntetése vagy bármilyen okból történő jelentős csökkenése (Számviteli törvény 15§(1)). A Nemzetközi Számviteli Standardok is megfogalmazznak egy hasonló definíciót¹. Az IAS 1 a vállalkozás folytatásának elvét a számviteli keretelvek alapvető feltételezései közé sorolja.

A vállalkozás folytatásának elve tehát abból a feltételezésből indul ki, hogy a gazdálkodó a jövőben is működni fog és így képes lesz eszközeit realizálni és kötelezettségeit

¹ IAS 1.25: Going concern: the assumption that the business will continue in operation for the foreseeable future without significantly curtailing its activity.

teljesíteni a szokásos üzleti tevékenysége során. Azért is tekinthető speciálisnak a számvitel ezen területe, mivel a tudományág alapvetően a múlttal foglalkozik, azt kísérli meg bemutatni, hogy a vállalkozás múltbeli tevékenysége során hová jutott; a vállalkozás folytatásának elve azonban – ami az egész beszámoló készítésnek az alapját képezi – mégis egy jövőbe mutató feltételezést tartalmaz, benne van a jövő üzenete. A vállalkozás folytatásának elve az, ami a számvitel jövőorientációját kifejezi.

2.3. Számviteli elszámolás

Ebben a részben a számviteli elszámolásnak és a beszámoló készítésnek azokat a vonatkozásait szeretném bemutatni, amelyeket a vállalkozás folytatása elvének teljesülése közvetlenül befolyásol. Ezt egy összehasonlítás segítségével teszem meg, tehát először bemutatom, hogy milyen következményekkel jár az, ha a pénzügy kimutatásokat az elv teljesülése mellett készítik el, illetve mit jelent, ha azzal a feltételezéssel történik az összeállításuk, hogy a vállalkozás folytatásának elve nem teljesül, illetve az elv teljesülésével kapcsolatban lényeges bizonytalanság áll fenn. Itt nem egy konkrét számviteli szabályrendszer rendelkezéseire szeretnék támaszkodni, hanem a számviteli szabályrendszerekre általánosan jellemző elveket gyűjtöm össze.

Végül, hogy szemléltessem, hogy adott esetekben ezek az elvek hogyan valósulnak meg egy konkrét számviteli szabályozás keretében, bemutatom, hogy a magyar Számviteli törvény és a kapcsolódó jogszabályok milyen rendelkezéseket tartalmaznak az olyan speciális céghelyzetek esetében, mint a felszámolás, végelszámolás és átalakulás, ahol a vállalkozás folytatásának elve már nem jelenti a pénzügyi kimutatások elkészítésének háttér-feltételezését, mivel itt már nem teljesül az elv.

2.3.1. Ha a vállalkozás folytatásának elve teljesül

A vállalkozás folytatásának elve abból a feltételezésből indul ki, hogy a gazdálkodó a jövőben is működni fog és így képes lesz eszközeit realizálni és kötelezettségeit teljesíteni a szokásos üzleti tevékenysége során. Ebben az esetben a beszerzési, előállítási költségen való értékelés indokolt, mivel nem a vagyon nagyságának meghatározása az elsődleges cél, ami a társaság likvidációja esetén lenne (amikor a vállalkozás befejezi a tevékenységét és az összes eszközét értékesíti) (Baskerville, 2010), hanem az eredmény pontos meghatározása, ami a folyamatos működés esetében relevánsabb. Ez tehát azt jelenti, hogy a hosszú távú használatra szánt eszközök nem a likvidációs értékükön jelennek meg a mérlegben, mert a

bekerülési érték feltételezhetően úgyis meg fog térülni a használat során. Ennek következtében ritkán fordul az elő, hogy a vállalkozás mérlegében megjelenő vagyon valóban a vállalkozás pontos értékét tükrözi. Ha egy vállalatot el akarnak adni, vagy meg akarnak venni, akkor a vevőnek, illetve az eladónak további információkra van szüksége (Larson – Wild – Chiappetta, 1999).

A vállalkozás folytatásának elvét a tárgyi eszközök példáján keresztül szeretném szemléltetni. „Ha a vállalkozás folytatásának elve érvényesül az üzletmenetre, akkor a gazdálkodó az eszközeit a Sztv.-ben előírt módon – alapvetően az értékcsökkenéssel, az értékvesztéssel csökkentett, a visszaírt értékvesztéssel növelt bekerülési értéken – értékeli” (Kardos – Szakács – Tóth, 2010, 15. o.). A mérlegben tehát a tárgyi eszközök könyv szerinti értéke a le nem írt bekerülési értékükkel egyenlő (ha eltekintünk most a terven felüli értékcsökkenéstől, és az értékhelyesbítéstől). Ez a költségen és nem piaci értéken történő bemutatás a vállalkozás folytatásának elvéből következik, mivel amíg az ellenkezőjéről nem áll rendelkezésre bizonyíték, addig azt feltételezzük, hogy a vállalkozás elég sokáig megtartja és használja az eszközeit ahhoz, hogy azok költsége megtérüljön az előállított termékek és szolgáltatások eladása során. Könnyen belátható például, hogy egy eszköz (gondoljunk például egy speciális termelő berendezésre) nem ugyanannyit ér egy vállalkozás számára, ha azt saját termelési ciklusában hosszú távon tudja hasznosítani, vagy ha arra kényszerül, hogy azt azonnal, akármilyen alacsony áron, a piacon értékesítse egy esetleges likviditási nehézség áthidalása miatt. Akár olyan tárgyi eszközök is lehetnek, amelyeket nem lehet, vagy nem érdemes lebontani, és így nem lehet értékesíteni, így ezeknél a piaci érték nem is értelmezhető fogalom.

2.3.2. Ha a vállalkozás folytatásának elve nem teljesül

A vállalkozás folytatásának elve ugyan nem mindig teljesül, mégis még ilyen esetekben is szükséges a beszámoló elkészítése, ez azonban már nem ugyanazoknak az alapelveknek az érvényesülésével történik. Ezeket a megváltozott alapelveket nevezhetjük összefoglalóan a „felszámolás elvének” (the break-up basis).

Ha a vállalkozás folytatásának elve nem teljesül, akkor a továbbiakban már nem az eredmény pontos meghatározása lesz az elsődleges cél, hanem a vagyoné és így más értékelési eljárások kerülnek előtérbe. Ilyen megváltozott környezeti feltételek teljesülnek például csődeljárás, felszámolás, átalakulás, inflációs körülmények miatt történő átértékelés esetén, ha a vállalkozást értékesíteni kívánják, ha profilt váltanak és így tovább (Pál, 2007, 1.

o.). Emellett a vállalkozás folytatásának feltételezése nem releváns egyes adóalapú pénzügyi kimutatások esetében bizonyos joghatóságokban sem (ISA 570.2). Ezekben a sajátos, speciális esetekben a piaci érték kerül előtérbe, a múltbeli költségen való értékeléssel szemben.

Ha a vállalkozás folytatásának elve nem teljesül, vagy lényeges bizonytalanság áll fenn az elv teljesülésével kapcsolatban és nem helytálló feltételezni, hogy teljesül, akkor a vagyon beszámolóban való megjelenítésére és értékelésére vonatkozó szabályok megváltoznak. Az 570-es témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard mindezt úgy írja le, hogy módosítások válhatnak szükségessé az eszközöknek és a kötelezettségeknek a pénzügyi kimutatásokban való értékelése és besorolása vonatkozásában (4. bekezdés), tehát elég általánosan fogalmaz, a magyarázatok részben viszonyt leírja, hogy ilyen esetekben más értékelési eljárásokat kell alkalmazni, illetve, hogy az eszközök realizálható értéke lényegesen eltérhet azok bekerülési értékétől, valamint a hosszú lejáratú kötelezettségek általában rövid lejáratúvá válnak. Ez szigorú értelemben véve azt vonná maga után, hogy az összes eszközt át kellene sorolni a forgóeszközök közé, és a pénzügyi kimutatásokban mindent nettó realizálható értéken kellene bemutatni, továbbá szükségessé válna a felszámolási költségekre való tartalékképzés (Kovács, 2002, 340. o.). Egy másik forrás szerint (Baskerville, 2010.) pedig, hogyha nem alkalmazható a vállalkozás folytatásának elve, akkor az összes eszközt még a beszerzés évében teljesen le kellene írni költségként. A Számviteli törvényben megfogalmazottak szó szerinti értelmezése is erre az eredményre vezet, mivel az 52 § (1) szerint a maradványértékkel csökkentett bekerülési értéket azokra az évekre kell felosztani, amelyekben ezeket az eszközöket előreláthatóan használni fogják, így ha a vállalkozás folytatásának elve nem teljesül, és a társaság működését nem feltételezhetjük a mérlegfordulónapot követő 12 hónapban, akkor az eszközök várható használati ideje is egy év alá csökken, tehát tárgyévben költségként le kell írni őket.

Ha az IAS 36 Eszközök értékvesztése standard előírásait vesszük figyelembe, akkor ebből szintén, még ha csak közvetetten is, de következik az eszközöknek a piaci értéken - pontosabban az értékesítési költségekkel csökkentett piaci értéken – történő értékelése. A standard előírásai szerint, ha az eszköz megtérülő értéke a könyv szerinti értékénél alacsonyabb, az eszköz könyv szerinti értékét a megtérülő értékre kell lecsökkenteni. A megtérülő érték a standard definíciója szerint az értékesítési költségekkel csökkentett valós érték és a használati érték közül a magasabb érték. Ha a vállalkozás folytatásának elve nem teljesül, akkor a használati értéket - vagyis az eszköz folyamatos használatából származó jövőbeni pénzáramlások jelenértékét – lényegében tekinthetjük nullának, vagyis a használati

érték nem is igazán értelmezhető fogalom többé. Így tehát az eszköz megtérülő értékének meghatározásakor az értékesítési költségekkel csökkentett piaci érték kerül előtérbe, és ha ez alacsonyabb, mint a könyv szerinti érték, akkor az eszköz értékét erre le kell csökkenteni.

Sok eszköz esetében a megjeleníthetőség is azon múlik, hogy a vállalkozás elég ideig fog-e működni ahhoz, hogy az eszközből származó hasznokat realizálja (Hermanson - Edwards – Salmonson, 1983, 451. o.). Vegyük például a kísérleti fejlesztés vagy az alapítás átszervezés aktivált értékét. Ezek esetében, különösen a másodiknál igaz az, hogy egy másik társaság már nem tudná azt ugyanúgy hasznosítani, így kérdéses, hogy egyáltalán van-e piaci értékük (az immateriális javak értékelésének témaköre túlmutat jelen dolgozat keretein), tehát, hogy egyáltalán megjeleníthetőek-e egy olyan vállalkozás pénzügyi kimutatásaiban, ahol a vállalkozás folytatásának elve nem teljesül.

Ennek pontosan az ellenkezőjét is megfigyelhetjük, amikor olyan eszközök felvétele válik indokolttá a megtérülő értéken való értékelésre áttérés miatt, amelyek addig nem szerepeltek a mérlegben.

A vállalkozás folytatása elvének nem teljesülése érintheti a személyi jellegű ráfordítások területét is. Ha a vállalkozás dönt egy esetleges üzembezárásról, vagy nincs más lehetséges alternatívája, akkor - mivel ezzel párhuzamosan a dolgozóit elbocsátja - a várható végkielégítésekre is céltartalékot kell képeznie, ami komoly hatással lehet az eredményére.

A felbonthatatlan szerződéseket szintén figyelembe kell venni, mivel ezek tartalmazhatnak olyan, a szerződés felbontására vonatkozó biztosítékokat, amelyek a felszámolási eljárás esetén ugyan nem, de a végelszámolási eljárásakor életbe lépnek, és ezzel olyan jövőbeni kötelezettséget keletkeztetnek, amelyre szintén céltartalékot kell képezni.

Amennyiben a pénzügyi kimutatások nem a vállalkozás folytatásának elve mellett készültek el, ennek a tényét a vállalkozásnak közzé kell tenni az ilyen esetekre vonatkozó okokkal együtt.

Az olyan speciális céghelyzetek esetén, mint a felszámolás vagy a végelszámolás, tételes szabályozás létezik arra vonatkozóan, hogy hogyan kell elkészíteni a beszámolót, melyet a következő részben mutatok be, ha azonban még csak a bizonytalansággal szembesülünk a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatban, akkor a fent említett alapelvekre támaszkodhatunk a pénzügyi kimutatások összeállítása során.

2.3.2.1. Átalakulás, felszámolás, végelszámolás magyar számviteli szabályozás tükrében

Ebben a részben nagyvonalakban szeretném felvázolni, hogy a magyar számviteli szabályok szerint mit jelent az egyes speciális céghelyzetek elszámolásánál az, ha nem teljesül a vállalkozás folytatásának elve.

A beszámoló elkészítésekor főszabály szerint mindig a számviteli alapelveket kell alkalmazni, kivéve, ha a számviteli törvény erről külön rendelkezik. A vállalkozás folytatásának elve sem minden esetben követendő. „Amennyiben az üzletmenetre az elv már nem érvényes, mert a felszámolási eljárás megkezdődött, vagy a cég egészét vagy egy részét értékesítik, vagy átalakítják, akkor az adott időpontban, az adott körülmények melletti, jogszabályokban előírt értékelést kell alkalmazni” (Kardos [et al.], 2010, 15. o.).

Az átalakulási eljárásban ez csak azokra a társaságokra vonatkozik, amelyek jogutóddal megszűnnek, mivel beolvadás esetében az átvevő gazdasági társaság, illetve kiválás esetében a változatlan társasági formában továbbműködő gazdasági társaság nem szűnik meg, így ezekre a vállalkozás folytatásának elvét is folyamatosan alkalmazni kell. A jogutóddal megszűnő társaságoknál ugyan a vállalkozási tevékenység tovább folytatódik, ez azonban nem jelentheti azt, hogy a számviteli törvény szerinti vállalkozás folytatásának elve is érvényesülne (Adorján [et al.], 2010, 2. o.). Ez azzal a következménnyel jár, hogy a számviteli törvény 137. §-ának értelmében átértékelhetik vagyonukat – az eszközöket piaci értékre, a kötelezettségeket az elfogadott, illetve várhatóan megtérülő értékre – illetve, hogy a könyveikben értékkel nem szereplő egyes eszközöket és a gazdasági társaságot terhelő kötelezettségeket a vagyonmérlegbe felvehetik. Ez pontosan összecseng az előző fejezetben leírt általánosan érvényesülő elvekkel. Továbbá az is arra utal, hogy az átalakulási eljárásban nem érvényesül a vállalkozás folytatásának elve, hogy a gazdasági társaságokról szóló törvény 69. §-ának megfogalmazása szerint, ha törvény másként nem rendelkezik, a gazdasági társaság más gazdasági társasággá való átalakulása során a gazdasági társaság alapítására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Az átalakulásnál kézenfekvőbb példa az elv nem teljesülésére a felszámolási eljárás. Itt már nem is szorul magyarázatra, hogy a vállalkozás folytatásának elve miért nem teljesül. A felszámolási eljárás során végrehajtandó számviteli feladatokat már nem is a számviteli törvényben találjuk, mivel ez a továbbműködő vállalkozásokat szabályozza, hanem a

225/2000. kormányrendeletet a felszámolás számviteli feladatairól hatalmazza fel ezen kérdések tisztázására. Itt is van utalás arra (5. §), hogy a felszámolási nyitómérleg elkészítésekor lehetőség van olyan követelések megjelenítésére a mérlegben, amelyek azelőtt nem szerepeltek, illetve a felszámolás időszakában más vagyoni eszközöket is a piaci értékükön állományba lehet venni (6. §). A nyitó felszámolási mérlegben egyes eszközök értékét, akár felértékeléssel is, a várhatóan megtérülő összegre kell módosítani. A felszámolási zárómérlegben már minden vagyoni eszközt (kivéve a felszámolásba be nem vonható eszközöket és a pénzeszközöket) piaci értéken kell szerepeltetni. Itt már nem történik elkülönítés a befektetett eszközök és a forgóeszközök között, mivel többé nem érvényesül az ezek elkülönítésének értelmet adó egy éves időtáv. Ez tükröződik a felszámolási zárómérleg alább feltüntetett egy lehetséges formájában.

Sorsz.	Eszközök	Összeg	Sorsz.	Források	Összeg
1.	Felszámolásba be nem vonható vagyoni eszközök		6.	Felszámolásba be nem vonható vagyon	
2.	Pénzeszközök		7.	Kötelezettségek	
3.	Vagyoni eszközök piaci értéken		8	Felosztható vagyon (+ -)	
4.	Be nem hajtott követelések				
5.	Eszközök összesen		9.	Források összesen	

1. táblázat - Felszámolási zárómérleg (egy lehetséges formában)

Forrás: Adorján [et al.], 2006, 490. o.

A végelszámolás esete a vizsgálatom szempontjából hasonló a felszámoláshoz, melyről a 72/2006. kormányrendelet a végelszámolás számviteli feladatairól rendelkezik. Itt is lehetnek a nyitó mérleg adatait módosító korrekciók. Lehetőség van a nyitó mérlegben nem szereplő követelések, illetve kötelezettségek felvételére, továbbá értékhelyesbítés és értékelési tartalék, időbeli elhatárolás, értékvesztés, terven felüli értékcsökkenés, céltartalék elszámolására, és a korábban ilyen címen elszámolt összegek módosítására. Ezekre részben azért lehet szükség, mert a végelszámolási eljárás miatt, a vállalkozás folytatásának elvének sérülésével, megváltozhatnak az eszközök hasznosítási lehetőségei, így például a befejezetlen termelésből nem lesz többé késztermék, hanem hulladékként kell kimutatni, vagy változás állhat be a kötelezettséget esedékességében, így például a céltartalékból kötelezettség lesz. A végelszámolás befejezésekor elkészítendő beszámolóban az eszközöket és a kötelezettségeket már piaci értéken kell megjeleníteni.

Ezzel a fejezettel az volt a célom, hogy szemléltessem, a magyar számviteli törvényben, valamint az említett további vonatkozó jogszabályokban hogyan érvényesülnek az egyes speciális céghelyzetek esetén a tételes szabályozások útján az előző részben leírt elméleti alapvetések.

3. Nemzetközi számviteli vonatkozások

A vállalkozás folytatása elvének globális szinten történő bemutatása közben szeretnék kitérni az elvnek az IFRS-ek rendszerében való érvényesülésére. Két standarddal szeretnék külön foglalkozni. Az IAS 1-gyel, amely a pénzügyi kimutatások prezentálását szabályozza, és így a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos közzétételi követelményeket tartalmazza, valamint az IFRS 5 Értékesítésre tartott befektetett eszközök és megszűnő tevékenységek standarddal, mely az elv érvényesülésének egy sajátos teljesülését tartalmazza, mivel azt is megengedi, hogy azt ne csak, mint a vállalkozás egészére érvényes alapelvet vegyük figyelembe, hanem lehetővé teszi annak a vállalkozás különböző részei esetében különféle módon való teljesülését.

Nem célom az itt említett standardok teljes körű bemutatása, csupán a vállalkozás folytatásának elvéhez kapcsolódó elméleti alapvetéseikre szeretnék rávilágítani.

3.1. IAS 1 A pénzügyi kimutatások prezentálása

Az IAS 1 Pénzügyi kimutatások prezentálása standard a vállalkozás folytatásának elvét (going concern concept, continuity, continual concern concept) a pénzügyi beszámolók elkészítését szabályozó keretelvek egyik mögöttes feltételezéseként nevezi meg. Ezzel, a számviteli törvényhez hasonlóan, a többi számviteli alapelv alkalmazhatóságának mintegy előfeltételként jelöli meg. Az IAS 1.25 szerint tehát annál a vállalkozásnak, amely az IFRS-ek szerint akarja elkészíteni a beszámolóját teljesülnie kell a vállalkozás folytatásának elvének. A pénzügyi kimutatások elkészítésekor a vezetésnek fel kell mérnie, hogy a vállalkozás képes-e arra, hogy folytassa tevékenységét. Mindaddig a vállalkozás folytatásának elve szerint kell elkészíteni a pénzügyi kimutatásokat, ameddig a vezetés nem szándékozik likvidálni a társaságot, vagy csökkenteni a tevékenységét, illetve nincs más lehetséges alternatíva. Ha a vezetésnek kételyei merülnek fel azzal kapcsolatban, hogy a vállalkozás képes-e a további működésre, akkor az ezzel kapcsolatos lényeges bizonytalanságot közzé kell tenni a pénzügyi kimutatásokhoz kapcsolódó megjegyzésekben. Ha a menedzsment arra a következtetésre jut, hogy a vállalkozás folytatásának elve nem teljesül, akkor a pénzügyi kimutatásokat már nem lehet e szerint az elv szerint elkészíteni, és ez egy sor további közzétételi kötelezettséggel jár.

További a „going concern concept”-tel és a likviditási kockázattal kapcsolatos, az IFRS-ekben található közzétételi követelmények láthatóak összefoglalva az alábbi táblázatban:

Közzétételi követelmény	IFRS hivatkozás
A pénzügyi instrumentumokból származó kockázatok közzététele, beleértve a likviditási kockázatot	IFRS 7 30-42 §
Jövőbeli pénzáramok becslése (az immateriális eszközök értékvesztésével kapcsolatban)	IAS 36 33-56 §
Le nem hívott kölcsönlehetőségek és korlátozások közzététele, úgy mint hitelkovenánsok	IAS 7 50. § (a)
A hitelkovenáns szegések és a potenciálisan rövid lejáratú kötelezettséggé átminősítendő hitelek közzététele	IAS 1 74-74 §

2. táblázat - Az IFRS-ek vállalkozás folytatásának elvével és likviditási kockázattal kapcsolatos közzétételi követelményei

Forrás: APB, 2008, 31. o.

3.2. IFRS 5 Értékesítésre tartott befektetett eszközök és megszűnő tevékenységek²

Ahogy azt már a fejezet felvezetésében említettem, az IFRS-ek rendszerében a vállalkozás folytatása elvének egy sajátos értelmezésével is találkozhatunk az IFRS 5 Értékesítésre tartott befektetett eszközök és megszűnő tevékenységek standardban. Ez a standard lehetőséget ad arra, hogy a vállalkozás folytatása elvének teljesülését ne feltétlenül csak a vállalkozás egészére nézve vizsgáljuk, hanem jól elkülöníthető részeinek esetében külön tegyük meg azt. Ez az igény jogosnak tűnik, mivel a tevékenység egyes szegmenseinek megszüntetése, illetve a befektetett eszközök értékesítése kapcsán az elv érvényesülése valóban külön értelmezhető a vállalat különböző részei esetén. Az IFRS 5 szerint a megszűnő tevékenységek közzétételének az az alapja, hogy a folytatódó tevékenységtől jól elkülönülten kerüljenek bemutatásra és más értékelési szabályok is vonatkoznak rájuk. Ezzel a standard célja az, hogy a vállalkozás érintettjei, a pénzügyi kimutatások alapján döntést hozó

² Pál, 2006, 692-711. oldal alapján

felhasználók, pontosan értesüljenek a vállalkozás megszűnő tevékenységeiről, illetve értékesítésre kerülő eszközeiről. A standard biztosítja, hogy a gazdálkodó egység vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetének bemutatásakor elkülönítésre kerüljenek a gazdálkodó egység tevékenységének, illetve befektetett eszközeinek azon összetevői, melyek a jövőben nem folytatódnak, illetve nem a folyamatos használat során térülnek meg. Ennek az elkülönítésnek az indokát a Keretelvekben meghatározott vállalkozás folytatásának elve jelenti, mivel az említett eszközök, illetve tevékenységek bemutatásánál éppen az elv ellenkezőjéből kell kiindulni, tehát, hogy a vállalkozás a jövőben már nem kívánja használni azokat, így megtérülésük nem a folyamatos működés során várható.

Az eddig leírtak tehát a standard hatókörébe tartozó eszközök és tevékenységek értékelését is befolyásolják. Az IFRS 5 szerint a gazdálkodó egység akkor minősíthet egy befektetett eszközt (vagy elidegenítési csoportot) értékesítésre tartottnak, ha annak könyv szerinti értéke elsődlegesen egy értékesítési ügylet, nem pedig a folyamatos használat során fog megtérülni (IFRS 5. 6. bekezdés). A gazdálkodó egységnek ezen értékesítésre tartottnak minősített befektetett eszközöket (vagy elidegenítési csoportokat) azok könyv szerinti értéke és az értékesítés költségeivel csökkentett valós értéke - vagyis az eszköz nettó realizálható értéke - közül az alacsonyabbikon kell a pénzügyi kimutatásokban szerepeltetnie. Ez által az értékelési módszer által valósabb képet mutathatunk be a társaság vagyonáról az értékesítésre tartott befektetett eszközök tekintetében, mivel azok használati értékét már biztosan nem fogjuk realizálni, hacsak nem minősítjük vissza az eszközt (természetesen ekkor ismét újra kell értékelní az eszközt a használati érték figyelembe vételével). Az értékesítésre tartott eszközzé minősített befektetett eszközöket a mérlegben is elkülönítetten kell bemutatni.

Az imént leírtakkal ellentétben a magyar számviteli törvény nem nyújt lehetőséget a vállalkozás folytatásának ilyen elkülönült értelmezésére a vállalkozás egyes szegmenseire. Nincsen semmilyen előírás a megszűnt tevékenységek, értékesítésre szánt eszközök bemutatására vonatkozó, a kiegészítő mellékletben kötelezően közzeendő információk tekintetében. Mindezek ellenére a magyar számviteli törvény szerint elkészített éves beszámoló üzleti jelentésében is javasolt lehet megemlíteni a megszűnt tevékenységeket, értékesítésre tartottá minősített vagy értékesített főbb eszközöket, a vállalkozás jövőbeni céljainak, terveinek bemutatásánál.

4. A vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálata

A vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálata nem kezdettől fogva képezi a könyvvizsgálati munka részét. Eredetileg a könyvvizsgálók feladata arra korlátozódott, hogy megállapítsák, a beszámoló megbízható és valós képet nyújt-e a gazdálkodó vagyoni, jövedelmi és pénzügyi helyzetéről. Az idők folyamán azonban ez a szerep kiterjedt az olyan területek vizsgálatára is, mint a csalás és hamisítás, vagy a vállalkozás jövőbeni kilátásainak vizsgálata.

A vállalkozás folytatása elvének aktualitását bemutató fejezetben már utaltam arra, hogy az elv előtérbe kerülése elsősorban annak könyvvizsgálatával hozható kapcsolatba. A gazdasági környezet jelentősen és rövid idő alatt változott meg, ami azt a következményt vonja maga után, hogy több és részletesebb információ szükséges a könyvvizsgálatok elvégzéséhez. Ezt a gyorsan változó környezetből adódó szélsőséges helyzetet jól szemlélteti, hogy a 2008-as beszámolók könyvvizsgálata kapcsán volt olyan könyvvizsgáló cég, amelyik a beszámoló elfogadása előtti napon kényszerült arra, hogy új, aktualizált teljességi nyilatkozatot kérjen ügyfelétől (Anonymus 1, 2009, 175. o.).

A jelenlegi gazdasági helyzetben minden szereplő, aki a pénzügyi kimutatások elkészítésében érintettnek számít, új kihívásokkal szembesül. Ez új feladatokat jelent a vállalat vezetése számára, mivel biztosítania kell, hogy megfelelő körültekintéssel járt el, amikor a vállalkozás folytatása elvének teljesülésére vonatkozó előrejelzéseit elkészítette, és ennek megfelelően esetleges közzétételi kötelezettségének is eleget tett, valamint a könyvvizsgálók számára is, amikor meg kell bizonyosodniuk arról, hogy minden körülményt figyelembe vettek, amikor mérlegelték a vállalkozás folytatása elvének teljesülésre vonatkozó becsléseket a vezetés részéről.

Az elv teljesülésére vonatkozó könyvvizsgálatra azért is kell igen komoly hangsúlyt fektetni, mivel a vállalkozás folytatása elvének sérülése az egész beszámoló hitelességét veszélyezteti. Éppen ezért ez a könyvvizsgálat egyik olyan kiemelt területe, ahol nem kell külön vizsgálni a hibák esetében a lényegességet. Amikor a feltárt hiba az egész beszámoló valódiságára lényeges hatással van, azoknál a hibáknál nem számít a lényegességi küszöb, és a vállalkozás folytatásának elve jó példa az ilyen jellegű hibákra (MKVK Minőségellenőrzési bizottság, 2007, 36. o.). Azon eseményeknél, amelyek a fordulónap és a mérlegkészítés napja között következtek be, amennyiben a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatban állnak,

nem kell mérlegelni, hogy módosító eseménynek számítanak-e, hanem azok hatását minden képen be kell mutatni a fordulónappal lezárt üzleti év beszámolójában.

A 200-as témaszámú Könyvvizsgálati Standard külön kiemeli a vállalkozás folytatását befolyásoló jövőbeni eseményeket és feltételeket, mint olyan témákat, amelyek esetében különösen jelentősek az eredendő korlátok által a könyvvizsgálónak arra a képességére gyakorolt potenciális hatások, hogy feltárjon lényeges hibás állításokat.

A vállalkozás folytatásának elvét elhelyezve a könyvvizsgálat folyamatában a 315. témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard a vállalkozás folytatására vonatkozó kockázat felmérését a gazdálkodó egység és környezetének megismerésének a részeként határozza meg, melyre jellemző, hogy az információ gyűjtésének, aktualizálásának és elemzésének folyamatos és dinamikus folyamata a könyvvizsgálat egésze során.

Ebben a részben szeretném bemutatni a vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálatát. Alapvetően a folyamatot általánosan mutatom be, tehát úgy, ahogyan annak a válság előtt is végbe kellett mennie, azonban az egyes pontokon kitérek arra, hogy az új körülmények, hogyan érintik a mechanizmust, és ez esetlegesen milyen új feladatokat jelent.

Először azokat a jeleket mutatom be, amelyeket a vállalkozás folytatására való képesség megállapításánál vizsgálni kell, mind a vezetés, mind a könyvvizsgáló részéről. Majd a vezetés felelősségi körébe tartozó feladatokat foglalom össze, mivel elsődlegesen a vállalkozás vezetésének a feladata mérlegelni, hogy a vállalkozás folytatásának elve teljesül-e. Ezután a könyvvizsgáló felelőssége következik. Itt azt is szemléltetem, hogy a könyvvizsgált cég helyzete, milyen hatással van a könyvvizsgáló véleményére, és így a könyvvizsgálói jelentésre. Egy külön alfejezetben szeretném összefoglalni, hogy milyen problémákat hozott a könyvvizsgálat világába a nehéz gazdasági helyzet, és hogy a könyvvizsgálók munkája, hogyan hathat vissza erre a helyzetre, tehát hogyan segíthet a válságból való kilábalásban azzal, hogy a pénzügyi kimutatások felhasználóinak bizalmát újra megerősíti.

4.1. Indikátorok

A könyvvizsgálat során felmerülhetnek olyan körülmények, amelyek a vállalkozás folytatása elvének teljesülését egyedileg vagy együttesen jelentősen kétségbe vonhatják. Ezek az elv nem teljesülésére mutató indikátorok lehetnek pénzügyi jellegű, a működésben érvényesülő, vagy egyéb jelenségek, melyeket az 570-es témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard gyűjt össze, azonban felhívja arra a figyelmet, hogy a felsorolás

nem teljes körű. A standard alapvetően a könyvvizsgálók számára nyújt iránymutatást, de a vezetés számára is jó kiindulópont lehet a vállalkozás folytatása elvének megítélésakor. A felsorolást a lentebb látható táblázatban foglaltam össze.

Pénzügyi indikátorok:	• nettó kötelezettség vagy nettó rövid lejáratú kötelezettség alakulása • határozott idejű hamarosan lejáró kölcsön meghosszabbítására vagy visszafizetésére nincs reális kilátás vagy a rövid lejáratú kölcsönök túlzott igénybevétele révén történik a hosszú távú (befektetett) eszközök finanszírozása • a hitelezőknek a finanszírozás megvonására irányuló szándéka • a múltbeli vagy a jövőbeni pénzügyi kimutatások által jelzett negatív működési cash-flow • kulcsfontosságú pénzügyi mutatók kedvezőtlen alakulása • jelentős mértékű működési veszteségek vagy a cash-flow-t generáló eszközök értékében bekövetkezett jelentős romlás • osztalékhatárlékok vagy az osztalék fizetés megszakadása • a vállalkozás nem tudja kötelezettségeit esedékességkor kifizetni • a hitel-megállapodások feltételeinek betartására való képtelenség • a hitelre történő vásárlásról készpénz ellenében történő beszerzésekre való áttérés • a vállalkozás képtelen fontos új termékek fejlesztéséhez vagy egyéb fontos befektetésekhöz szükséges finanszírozás megszerzésére
Működési indikátorok:	• kulcsfontosságú vezetők elvesztésre a funkció újbóli betöltése nélkül • a fő piacok, franchise, licence vagy a fő beszállítók elvesztése • munkaerő-ellátottsági nehézségek, vagy hiány a fontos alapanyagokból

Egyéb jellegű indikátorok:	• a tőke-követelményeknek vagy más jogszabályi követelményeknek való meg nem felelés • a gazdálkodó szervezet ellen folyamatban lévő peres vagy szabályozási eljárások, amelyek kedvezőtlen kimenetele olyan kötelezettséget eredményezhet, amelynek a gazdálkodó szervezet nem tud eleget tenni • a jogalkotásban vagy a kormányzati politikában bekövetkező olyan változás, amely a gazdálkodó szervezetet hátrányosan érintené
-----------------------------------	---

2. táblázat - Arra utaló jelzések, hogy a vállalkozás folytatásának elve szerinti folyamatos működés kétségbe vonható

Forrás: ISA 570.

Az indikátorok hatásainak megítélésénél minden esetben szükség van a könyvvizsgáló szakmai hozzáértésére is, mivel lehet, hogy az adatok önmagukban félrevezetőek, vagy nem elég átfogóak annak megállapításához, hogy valóban az egész vállalkozás folytatása veszélybe került-e. Ezen indikátorok esetében, és különösen igaz ez az egyéb kategóriába soroltakra, gyakran nem áll rendelkezésre elegendő információ csupán a vizsgált pénzügyi kimutatás alapján, így külön előtérbe kerül a könyvvizsgáló ismerete a vállalkozás környezetével kapcsolatban. Emellett tekintettel kell lenni az aktuális makrogazdasági és iparági trendekre is. Figyelembe veendő tényező, hogyha beszűkülnek az értékesítési piacok vagy, ha elapadnak az előző években könnyen elérhető hitelezési források (Balázs et al., 2009, 108. o.). A fizetési fegyelem általános gyengülése likviditási válságba sodorhatja a vállalkozásokat. Lényegében a rendelkezésre álló összes információt be kell vonni a vizsgálatba, így a társaság méretét, komplexitását, üzletmenetének jellemzőit, a külső tényezőknek való kitettségét. Boros és Ratkó (2009, 18. o.) is hoz néhány példát a vállalkozás folytatásának elvét kockáztató folyamatokra, mint a megrendelés-állomány visszaesése, a vevőbázis elvesztése a vevők csődje miatt, a bank és a vevők közötti megállapodások megsértése vagy a banki finanszírozás eltűnése, hitelek, hitelkterek felmondása, illetve a meghosszabbítás elutasítása.

Ha a vállalkozás nem teljesíti a felügyeleti szervek által előírt tőkekövetelményeket, és így nem jogosult tevékenységét gyakorolni a rendezés időpontjáig, valamint a könyvvizsgálónak nincs objektív evidenciája pótlólagos tőke bevonására vonatkozóan, az szintén sérti a vállalkozás folytatásának elvét (Rózsai – Sütő, 2012, 24. o.).

A beszámoló adataiból közvetlenül kiolvasható indikátorok is léteznek. A saját termelésű készletek növekedése és az értékesítés árbevételének jelentős csökkenése azt

mutatja, hogy a társaságnak értékesítési nehézségei vannak, vagy lehetnek a jövőben. Ugyancsak ilyen jelzés lehet a határidőn túli vevők arányának emelkedése (Baumgartner [et al.], 2010, 217. o.).

További, az elv sérülésére utaló tényező, ha munkaleállások fordulnak elő, ha a társaság jövője lényegesen függ egy projekt sikerétől, ha olyan peres ügyek vannak folyamatban, amelyek megkérdőjelezhetik a társaság működőképességét, illetve ha nem biztosított jelentős káresemény történt.

Ha a vezetés, vagy az irányítással megbízott személyek késlekednek a pénzügyi kimutatások jóváhagyásával, az szintén lehet egy olyan körülmény, amelyet a könyvvizsgáló kapcsolatba hozhat a vállalkozás folytatásának elvével.

A könyvvizsgálók számára annak mérlegelése, hogy a megbízónál teljesül-e a vállalkozás folytatásának elve, megnövekedett kockázati tényezőt jelent, mivel az említett negatív események bekövetkezésének gyakorisága napjainkban a válság következtében megsokszorozódott, és emiatt a folyamatos működés kérdése is jelentősebb vizsgálatra szorul. Ezek természetesen csak kiemelt példák, és a könyvvizsgálónak minden ügyfél esetében egyedileg kell mérlegelnie, hogy a gazdasági válság következtében milyen mértékben emelkedett meg a vállalkozás folytonosságában rejlő kockázat, és ennek megfelelően kell, hogy meghatározza a szükséges könyvvizsgálati lépéseket és a beszerzendő bizonyítékokat.

4.2. Enyhítő tényezők

Természetesen olyan tényezők is léteznek, amelyek csökkentik a veszélyt jelző indikátorok figyelembevételével meghatározott kockázatot. Ilyen enyhítő tényezőkre szintén találunk példát az 570. témaszámú standardban, úgy mint vagyontárgyak értékesítése, hitel visszafizetések átütemezése, vagy pótlólagos tőke bevonása. Ezek mind a vezetés arra irányuló tervét szolgálják, hogy megfelelő cash-flow-t tartsanak fenn, és ezzel ellensúlyozni tudják azt a vállalkozás folytatása elvének sérülését jelző indikátort, ha a gazdálkodó szervezet nem képes vállalt adósságtörlesztési kötelezettségeinek eleget tenni. Azonban, ha a vállalkozás csak úgy képes tovább működni, hogyha a normál üzletmenetén kívül eladja eszközeinek egy részét, vagy ha a hitelezői elengedik, illetve átstrukturálják a kötelezettségeit, akkor már eleve felmerül a kérdés, hogy a zavartalan továbbműködésre képesnek tekinthetjük-e a vállalkozást (O'Reilly [et al.], 1990, 649. o.).

A menedzsmentnek a jövőre vonatkozó tervei enyhítő tényezőként szolgálhatnak, de meg kell vizsgálni, hogy a tervet képesek-e, illetve, hogy szándékukban áll-e végrehajtani.

Például egy eszköz értékesítésére vonatkozó terv meghiúsulhat, ha van olyan szerződés, például egy jelzálogszerződés, amely az adott eszköz értékesíthetőségét korlátozza. Az is előfordulhat, hogy egyszerűen a menedzsmentnek a terv megvalósulásához fűzött elvárásai nem realizisztikusak, és nem javítanak a vállalat helyzetét olyan mértékben, ahogyan azt ők látják, vagy szeretnék látni (láttatni). A Boros - Ratkó (2009, 18. o.) szerzőpáros arra szólít fel a vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálói megítélése során, hogy ne csak az események és a bizonytalanságot okozó feltételek lényegességét vegyük figyelembe, hanem a társaság képességét is arra, hogy reális, a problémák megoldására feltehetően alkalmas és valószínűsíthetően be is következő alternatív stratégiai megoldásokkal korlátozza-e a bizonytalanságot.

Természetesen az előző részben említett indikátorok bármelyike önmagában vagy együttesen veszélyes lehet, ha önmagában egy vállalkozást vizsgálunk, azonban Williamson (2001) felhívja a figyelmet arra, hogy ne kövessük el azt a hibát, hogy egy vállalkozásra elszeparált egységként tekintünk. Egy vállalatcsoport esetében nem csak az adott céget kell önmagában tekintenünk, hanem figyelembe kell venni a vállalkozás folytatása elvének megítélésekor az anyavállalati támogatást is. Itt a fő feladattá az válik, hogy megbizonyosodjunk az anyavállalat támogatási szándékáról. Ez akár dokumentált formában is történhet egy komfort levél által, melyben az anyavállalat kötelezettséget vállal arra, hogy a következő 12 hónapban is élvezheti a leányvállalat a támogatását. A komfort levél az anyavállalat támogató nyilatkozata, melyben azt írja le, hogy tudatában van a leányvállalat meggyöngyült tőkehelyzetének (esetleg negatív saját tőkéjének) vagy romló likviditási helyzetének és megerősíti azt, hogy a leányvállalat működését a belátható jövőben pénzügyileg támogatni fogja. Ezzel kiküszöbölhető a likviditási kockázat, például a vállalatcsoportban működő cash pool rendszer által, és ez a körülmény akár az inszolvenca tényét is enyhítheti. Vannak olyan cégek, amelyek évek óta veszteségesen tevékenykednek, és a saját tőkéjük már negatívba fordult, a könyvvizsgáló mégis elfogadja a vállalkozás folytatása elvének teljesülését. Ez azonban egy újabb kérdést vet fel, mivel az anyavállalat helyzete sem feltétlenül stabil, így a könyvvizsgálónak a komfort levél elfogadása előtt más forrásból a vállalatcsoport pénzügyi helyzetéről és fizetési készségéről is információt kell, hogy szerezzen.

4.3. A vezetés felelőssége

A jelenlegi piaci helyzet miatt mind a vállalat vezetése, mind a könyvvizsgáló számára a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos bizonytalanság felmérése jelenti az egyik legfontosabb területet a beszámoló elkészítése során. A legtöbb pénzügyi beszámolási keretrendszer, köztük a magyar számviteli törvény és a IFRS-ek rendszere is tartalmaz egy explicit igényt a vezetés felé, arra vonatkozóan, hogy a pénzügyi kimutatások elkészítésekor a vállalkozás folytatására való képességet is vizsgálják. Emellett az 570-es témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard is leírja (4. bekezdés), hogy mivel a vállalkozás folytatásának elve a pénzügyi kimutatások elkészítésének alapelvei közé tartozik, a pénzügyi kimutatások készítése akkor is megköveteli a vezetéstől, hogy felmérje a gazdálkodó egységnek a vállalkozás folytatására való képességét, ha a pénzügyi beszámolási keretelvek nem tartalmazznak erre vonatkozó kifejezett követelményt. Ennek következtében tehát a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatban az elsődleges felelősség a vezetést terheli.

A vezetésnek a gazdálkodó egység vállalkozás folytatására való képességére vonatkozó felmérése magába foglalja az események vagy feltételek eredendően bizonytalan jövőbeni kimeneteleinek egy adott időpontban történő megítélését (Lukács, 2012, 115. o.). Tehát a vezetés nehéz helyzetben van az elv teljesülésének megítélésekor, mivel egy olyan ügyben kell ítéletet hoznia, amely bizonytalan bekövetkezésű jövőbeli eseményektől függ. Természetesen azt is figyelembe kell venni, hogy a fordulónap után történhetnek olyan események, amelyek ellentmondanak az ítéletalkotás időpontjában előrelátottakkal, és így módosíthatják a döntést.

Normál gazdasági körülmények között, ha a vállalkozás tevékenysége nyereséges és rendelkezésre áll elegendő pénzügyi forrás, nem szükséges a vezetés becslésének elvégzése a vállalkozás folytatásának elvére vonatkozóan és a könyvvizsgálói értékelés sem igényel részletes elemző eljárásokat. Azonban a válság idején a múltbeli nyereséges működés nem jelent garanciát az elv jövőbeni teljesülésére.

Emellett kiemelt szerephez jut a likviditási kockázat vizsgálata. A Financial Reporting Council 2009-es kiadványa is felhívja a figyelmet, hogy az egyébként megfelelően működő és szolvens vállalkozás is váratlanul érintetté válhat likviditási forrásainak beszűkülése miatt, és ezzel a pénzügyi kimutatások olvasóinak is tisztában kell lenniük, mivel egy ilyen vállalkozás esetében is fennáll a veszély a vállalkozás folytatása elvének sérülésére.

A vezetés felelősségi körébe tartozik tehát megállapítani, hogy a vállalkozás folytatásának elve teljesül-e az adott gazdálkodónál. Ha ez nem teljesül, akkor a pénzügyi kimutatásokat is e szerint kell elkészíteni, és ennek a ténynek meg kell jelennie a beszámolóban. Ezt a közzétételt érdemes lehet előre megfogalmazni, és a könyvvizsgálóval megvitatni (APB, 2008).

Ha a könyvvizsgáló arra a következtetésre jut, hogy a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos lényeges bizonytalanság áll fenn, akkor a vezetésnek tervet kell készítenie a jövőre nézve. Ennek a tervnek minimum a fordulónapot követő 12 hónapot kell magába foglalnia, de szólhat hosszabb időszakra is (ez különösen olyan vállalatok esetében lehet indokolt, ahol a termelési ciklus hosszabb egy évnél). Ha a tervet nem készítik el, vagy ennél rövidebb időszakra vonatkozik, az a könyvvizsgálói hatókör korlátozásához vezethet, és így ennek a könyvvizsgálói jelentésben is tükröződnie kell. Ha azonban a könyvvizsgálónak sikerül egyéb eljárással elegendő bizonyosságot szereznie a társaság vállalkozásfolytatásával kapcsolatos bizonytalanságot illetően, akkor nem szükséges a záradék hatókör-korlátozás miatti korlátozása (Ladó, 2009, 105. o.).

A PricewaterhouseCoopers munkatársai szerint (Balázs [et al.], 2009, 108. o.) érdemes lehet megfontolni, hogyha készül értékelés a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatban a vezetés részéről, akkor az a vállalkozás beszámolójában is közzétételre kerüljön. Ebben összefoglalhatják az értékelés során megvizsgált tényezőket, az alkalmazott feltételezéseket és a vállalkozás tervezett lépéseit.

Az ilyen közzététel a következő tényezőket tartalmazhatja:

- pozitív megerősítés arra vonatkozóan, hogy a vezetőség a rendelkezésre álló információkon, valamint jövőbeni eseményeken és a társaság jövőbeni döntésein alapszik
- alapforgatókönyv és az érzékenységvizsgálat feltételezéseit
- a figyelembe vett speciális tényezőket (hitelbiztosítások, kulcsszerződésektől való függőség, piaci kilátások, értékesítési adatok és kilátások, szezonális stb.)
- likviditási kockázat kezelése
- pénzeszközök és kölcsönök helyzete, hitelkeretek, határidők, folyamatban lévő banki tárgyalások helyzete
- alternatív finanszírozási források lehetősége
- az értékelés során figyelembe vett időszak terjedelme
- következtetés arra vonatkozólag, hogy a társaság a vállalkozás folytatásának elve alapján készítette-e el beszámolóját

- a vállalkozás folytatásához kapcsolódik-e jelentős bizonytalanság

Ez a közzététel előnyösen érinthetné a vállalkozás érintettjeinek információigényét, ha egységes struktúrába foglalva megjelenne a pénzügyi kimutatások kiegészítő mellékletében.

4.4. A könyvvizsgáló felelőssége

A megszűnő és kilátástalan helyzetbe kerülő vállalkozások számának növekedésével párhuzamosan a könyvvizsgálók felelőssége is megnövekedett. A könyvvizsgálónak a könyvvizsgálat tervezése és végrehajtása során az a feladata, hogy vizsgálja, a vezetés becslésének helytállóságát a vállalkozás folytatásának elvére vonatkozóan. A könyvvizsgálati eljárások megtervezésekor és végrehajtásakor, valamint a vizsgálatok eredményeinek értékelésekor a könyvvizsgálónak át kell gondolnia, hogy a vállalkozás folytatásának elve szolgálhat-e kiindulási alapul a pénzügyi kimutatások elkészítéséhez. Az 570-es témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard alapján a könyvvizsgáló felelőssége az, hogy elegendő és megfelelő bizonyítékot szerezzen arra vonatkozóan, hogy helyénvaló-e a vezetés részéről a vállalkozás folytatásának feltételezése a pénzügyi kimutatások készítése és prezentálása során, valamint, hogy következtetést vonjon le arra vonatkozóan, hogy fennáll-e lényeges bizonytalanság a gazdálkodó egységnek a vállalkozás folytatására való képességével kapcsolatban (6. bekezdés). Ez a felelősség, a vezetésnek a vállalkozás folytatására vonatkozó becslésének elkészítésével kapcsolatos felelősségéhez hasonlóan, akkor is fennáll, hogyha a pénzügyi kimutatások elkészítéséhez alkalmazott pénzügyi beszámolási keretelvek nem tartalmazznak kifejezett követelményt erre vonatkozóan.

Olyan adatok, amelyek a vállalkozás folytatása elvének teljesülését megkérdőjelezhetik, bármikor – az ügyfél megismerésétől kezdve egészen a jelentés készítéséig – a könyvvizsgáló tudomására juthatnak, így az elv teljesülésének vizsgálatát a könyvvizsgálat egésze alatt szem előtt kell tartani. Már a könyvvizsgálat tervezése során mérlegelnie kell a könyvvizsgálónak, hogy tudomása szerint fennállnak-e olyan körülmények, amelyek alapján jelentősen kétségesse válhat, hogy a gazdálkodó az elkövetkezendő egy évben képes lesz tevékenységének folytatására a vállalkozás folytatásának elve alapján. Később a könyvvizsgálat teljes időszaka alatt figyelnie kell az ilyen körülményekre, és amennyiben ezek azonosítására sor kerül, a könyvvizsgálónak mérlegelnie kell, hogy azok milyen hatással vannak a könyvvizsgálat kockázatra.

Az 570-es standard arra vonatkozóan is iránymutatást ad, hogy milyen eljárásokat szükséges elvégezni a könyvvizsgálónak a vállalkozás folytatása elvének megítélésekor. A

könyvvizsgáló felelőssége az, hogy a vezetés által elkészített becslés teszteléséhez felvilágosítást kérjen a vezetéstől. Ha azonban a vállalkozás vezetése nem készítette el az elemzést, akkor a könyvvizsgálónak nem felelőssége pótolni azt. Ebben az esetben a könyvvizsgálónak fel kell mérnie, hogy az elemzés hiánya akadályozza-e következtetése levonásában, és korlátozott jelentést kell kiadnia hatókör korlátozás miatt, vagy el kell utasítania a véleménynyilvánítást, hogyha más módon nem tud meggyőződni az elv teljesüléséről.

Ha nincs olyan esemény, ami jelentős kétséget vet fel a vállalkozás folytatásának képességével kapcsolatban, akkor nem szükséges további eljárás végrehajtása és korlátozás nélküli záradék adható ki. Ha azonban kétely merül fel a vállalkozás folytatása elvének teljesülését illetően, amire az Indikátorok fejezetben említett körülmények utalhatnak, akkor további eljárások elvégzésére van szükség. A könyvvizsgáló feladata az, hogy elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot gyűjtsön, amely segítségével el tudja dönteni, hogy a gazdálkodó szervezet fenn tudja-e tartani működését a belátható jövőben.

Eszerint a vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálatával összefüggésben a könyvvizsgálónak elemeznie kell a vezetés előrejelzéseit a cash flow-ra és az eredményre vonatkozóan, valamint az egyéb olyan előrejelzéseket, amelyek támpontul szolgálhattak az elv teljesülésének megítélésében. Ezeket a vállalat vezetésével is meg kell vitatnia, így itt kerül előtérbe az előzőekben már említett vezetés által elkészített 12 hónapos üzleti terv. Ide kapcsolódóan a könyvvizsgálónak azt a rendszert is felül kell vizsgálnia, ami az előrejelzés adatait kibocsátotta, valamint, hogy az emögött meghúzódó feltételezések mennyire reálisak. Az érzékenységvizsgálatot sem szabad mellőzni, tehát a könyvvizsgálónak azt is vizsgálnia kell a menedzsment terveivel kapcsolatban, hogy a becsült paraméterek értékében bekövetkező esetleges változások milyen hatással vannak a becslés végeredményére. Emellett át kell tekintenie a fordulónap utáni gazdasági eseményeket is. Hogyha rendelkezésre áll ilyen, akkor a könyvvizsgáló támaszkodhat a legfrissebb évközi pénzügyi kimutatásokra. Az ezekben szereplő tényleges adatok összehasonlítása az előzőekben említett előrejelzések prognosztizált adataival jó visszajelzés lehet az előrejelzési módszer megbízhatóságával kapcsolatban.

Elsődleges feladat a könyvvizsgáló számára a vezetés becsléseinek értékelése, azonban azt egyértelműen megállapíthatjuk, hogy nem lehet elegendő csupán a menedzsmenttől kapott információkra támaszkodni a vállalkozás folytatásának megítélésakor. A könyvvizsgálónak a társaság jogi képviselőjénél is tájékozódnia kell, hogy nincs-e folyamatban olyan peres ügy, amelynek kimenetele a társaság további működésre való képességét veszélyeztetné. Felül kell

vizsgálni a hitel és kötvény-szerződéseket, hogy a könyvvizsgáló megállapíthassa, hogy nem került-e sor az azokban meghatározott kritériumok megszegésére.

Itt szeretném megemlíteni az úgynevezett Loan to Value kovenánsokat (kovenáns: megállapodás valamely hitelező és adós között), amelyeknek a megszegése a válság hatására sajnos a vállalat teljesítményétől függetlenül is előfordulhat. Ez a ráta a hitel összegét hasonlítja a hitel fedezetéül szolgáló eszköz, leggyakrabban ingatlan, piaci értékéhez. Mivel az ingatlanárak leestek, ez sok esetben a kovenáns automatikus megszegését vonta maga után. Ebben az esetben a bank még mérlegelhet, hogy azonnal felbontsa-e a hitelszerződét, vagy sem, azonban az tény, hogy a vállalkozás folytatásával kapcsolatos bizonytalanság felmerül (Rózsai, 2012).

„A vállalkozás folytatás elvének könyvvizsgálatakor elengedhetetlen az ügyfél és partnerei piaci pozíciójának, pénzügyi helyzetének és kockázati besorolásának az elemzése” (Lukács, 2009c, 104. o.). Szükséges lehet a kapcsolt felekkel és a nem teljesített vevő rendelések állományával kapcsolatos eljárások elvégzése is. Ez a felsorolás az indikátoroknál történő felsoroláshoz hasonlóan nem teljes körű, de iránymutatást ad arra vonatkozóan, hogy milyen jellegű vizsgálatok elvégzése szükséges a könyvvizsgálati bizonyítékok megszerzéséhez.

Látható, hogy ezek az eljárások alapvetően olyan könyvvizsgálói feladatokat határoznak meg, amelyek nem csak a vállalkozás folytatásával kapcsolatosak, hanem egy jól megtervezett könyvvizsgálati folyamat során más területek elemzésénél is előtérbe kerülnek. A szerzők (Defliese [et al.], 1990, 650. o.) a Montgomery's Auditing című műben rávilágítanak arra, hogy egy jól megtervezett könyvvizsgálati eljárásban nem is szükséges feltétlenül a vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálatára közvetlenül kidolgozni eljárásokat, mivel a többi terület vizsgálata átfogja azt. Ez természetesen már nem vehető szó szerint a válság által érintett gazdasági környezetben, ahol a vállalkozás folytatását érintő körülmények mind gyakrabban fordulnak elő. Az is lehetséges, hogy a vállalkozás folytatásának könyvvizsgálata külön munkaprogramban történik. Egy ilyen lehetséges munkaprogramot mutatok be az 1. számú mellékletben.

A könyvvizsgáló feladata a vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálata során tehát az, hogy az összegyűjtött könyvvizsgálati bizonyítékok alapján következtetést vonjon le, hogy továbbra is helytálló-e azt feltételezni, hogy a vállalkozás a belátható jövőben is képes lesz folytatni tevékenységét, vagyis, hogy áll-e fenn lényeges bizonytalanság az ügyfél esetében a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatban.

De mit is jelent az, hogy lényeges bizonytalanság?

Lényeges bizonytalanság áll fenn, ha annak potenciális hatása és bekövetkezésének valószínűsége olyan mértékű, hogy a könyvvizsgáló megítélése szerint a bizonytalanság jellegének és kihatásának megfelelő közzététele szükséges a valós bemutatást előíró pénzügyi beszámolási keretelvek esetén a pénzügyi kimutatások valós prezentálásához (ISA 570. 17. bekezdés).

A könyvvizsgáló felelőssége mérlegelni, hogy az egész vizsgálat során feltárt kockázatok jelentős hatást gyakorolhatnak-e a vállalkozásfolytatás képességére (MKVK Minőségellenőrzési bizottság, 2007, 36. o.).

4.4.1. A vállalkozás folytatásának elvéhez kapcsolódó más könyvvizsgálati kockázatok

A vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos kockázat több a könyvvizsgálat során felmerülő egyéb kockázattal kapcsolatban áll. Ilyen például a csalás, hamisítás kockázata, mivel a vezetés, illetve a tulajdonosok érdekeltek lehetnek abban, hogy minél tovább eltitkolják a vállalat nehéz helyzetét, ezzel próbálva addicionális finanszírozási forrásokat szerezni a talpra állásához, vagy végső esetben időt nyerni a vállalati vagyon kimenekítéséhez. Szintén a menedzsment részéről jelentkezhethet a csalás, hamisítás kockázata abban az esetben is, ha saját kompenzációja a vállalat valamely teljesítménymutatójához kötött és így érdekelté válik annak feljavításában.

Korábban is említettem már a likviditási kockázatot, mint kapcsolódó kockázatot, mely a vállalkozás folytatásával kapcsolatos kockázat megjelenésének első jelzője lehet, és egyben ez a téma kapcsán a legfontosabb számba veendő kockázat. Ahogyan azt már említettem, egy a múltban jól működő vállalkozás esetében is felmerülhet hirtelen a vállalkozás folytatásával kapcsolatos probléma, és ez főként a cash flow problémákból vezethető le. Nem hiába terjedt el a „Cash is king” kifejezés az 1987-es globális tőzsdeválság kapcsán (a Financial Accounting Standards Board a cash flow kimutatás elkészítésére vonatkozó előírást is ennek hatására vezette be) (DeFranco [et al.], 2008, 169. o.), majd vált ismét széles körben használt kifejezéssé 2008-ban. A recesszió idején a cash flow kimutatás, és ezzel együtt a jövőbeni pénzáramlások becslésére vonatkozó kimutatások mind nagyobb jelentőséget nyernek az eredménykimutatással szemben, mivel ez számos olyan eredménytételt tartalmazhat, ami végül, például a vevők csődje miatt, soha nem fog pénzben realizálódni. A pénzeszközök azok, amelyek biztosíthatják a társaság gyors reagáló képességét rövidtávon, a nem megfelelő

likviditási helyzet pedig igen sérülékennyé teheti a társaságot az olyan hirtelen hatásokkal szemben, amelyekkel manapság mind gyakrabban kell szembesülniük.

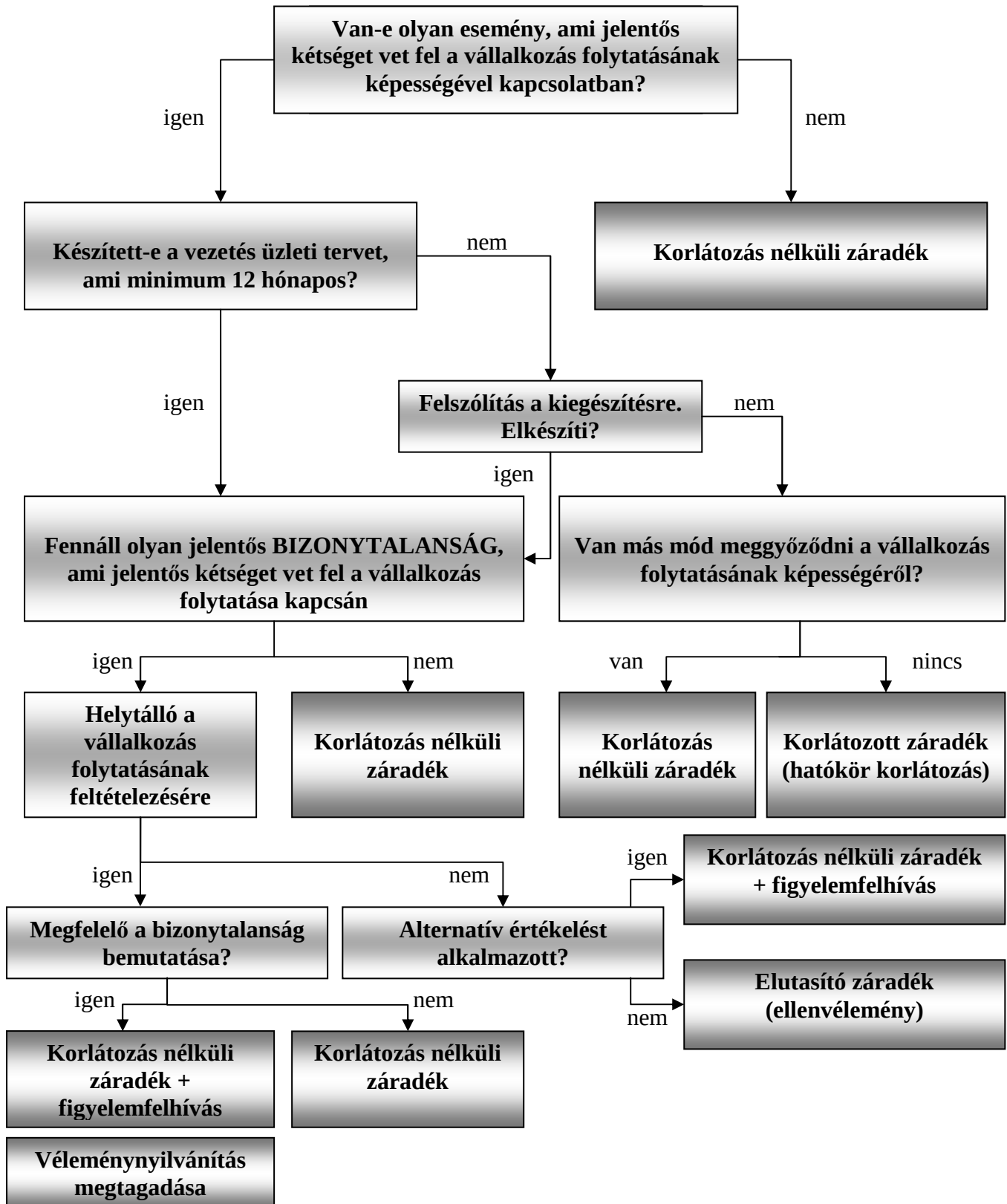
Olyan kockázat típusok, mint a környezeti kockázat, partnerkockázat, országgkockázat, pozíció kockázat –amennyiben beigazolódnak – önmagukban hordozhatják a vállalkozás folytatásának ellehetetlenülését, mint lehetséges következményt.

Elemzése során a könyvvizsgálónak ezekre a körülményekre is figyelemmel kell lennie.

4.4.2. Hatás a könyvvizsgálói jelentésre

A vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálói jelentésre gyakorolt hatása Dr. Ladó Judit ábráján (2. ábra) szemléletesen nyomon követhető.

2. ábra. A könyvvizsgálói megfontolások folyamatábrája
 Forrás: Ladó, 2009. 106. o.

Az előzőekben leírt, valamint az adott ügyfél esetében szükséges speciális eljárások végrehajtása után a könyvvizsgálónak mérlegelnie kell, hogy fenn áll-e olyan jelentős bizonytalanság, ami a vállalkozás folytatásának elvét veszélyezteti. Ha nem talál ilyen bizonytalanságot, akkor korlátozás nélküli könyvvizsgálói jelentést adhat ki. Amennyiben a könyvvizsgáló vizsgálódása folyamán arra a következtetésre jut, hogy a vállalkozás folytatása elvének teljesülésével kapcsolatban lényeges bizonytalanság áll fenn, akkor ennek a következtetésnek a könyvvizsgálói jelentés záradékában is tükröződnie kell.

Ha a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos jelentős bizonytalanság megállapításra került, az a kérdés merül fel, hogy a lényeges bizonytalanság ellenére helytálló lehet-e a vállalkozás folytatásának feltételezése.

Ha a vállalkozás folytatásának elve helytálló, akkor is szükség van az előzőekben megállapított lényeges bizonytalanság bemutatására. Ha a lényeges bizonytalanság megfelelően kerül bemutatásra, akkor a beszámoló még kaphat korlátozás nélküli záradékú könyvvizsgálói jelentést. A könyvvizsgáló feladatkörébe tartozik annak az értékelése, hogy a vállalkozás folytatásának elvére vonatkozó lényeges bizonytalanság megfelelően, a pénzügyi kimutatások olvasói számára érthető, kellően strukturált és egyértelmű formában lett-e bemutatva a beszámolóban. A figyelemfelhívásában a könyvvizsgáló egyrészt kiemeli a pénzügyi kimutatások felhasználói számára a lényeges bizonytalanság meglétét, másrészt felhívja a figyelmet az erre vonatkozó, a pénzügyi kimutatásokban szereplő közzétételre. Az ISA 570 A22. szerint előfordulhat, hogy a könyvvizsgáló úgy ítéli meg, hogy a pénzügyi kimutatások szempontjából jelentős bizonytalanság merül fel, és ekkor a figyelemfelhívás helyett visszautasítja a véleménynyilvánítást.

Ha a vállalkozás folytatásának elve helytálló ugyan, de lényeges bizonytalanság áll fenn ezzel kapcsolatban és ez a lényeges bizonytalanság nem kerül megfelelően bemutatásra a kiegészítő mellékletben, akkor a könyvvizsgáló már csak a korlátozott vagy az elutasító záradékból választhat.

Ha a vállalkozás folytatása elv teljesülésének feltételezése nem helytálló, akkor alternatív értékelési eljárások alkalmazására van szükség. Ahogyan azt a 2.3.2 fejezetben bemutattam, ekkor más beszámoló készítési szabályokat kell alkalmazni, és ennek tükrében a könyvvizsgálat célja, módszerei és eljárásai is megváltoznak. Így ha a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos bizonytalanság már a tervezés szakaszában felmerül, akkor a könyvvizsgálónak az egész vizsgálati programot módosítania kell. Ha az alternatív értékelési eljárások alkalmazása megfelelően történik, akkor ismét lehet korlátozás nélküli a

könyvvizsgáló véleménye, de a könyvvizsgáló helyénvalónak vagy szükségesnek tarthatja figyelemfelhívó bekezdés befoglalását a könyvvizsgálói jelentésbe, hogy felhívja a felhasználó figyelmét az alternatív alapra és használatának okaira. Természetesen a közzétételre ebben az esetben is szükség van.

Ha viszont a társaság nem alkalmazott alternatív értékelési eljárásokat és a beszámolót továbbra is a vállalkozás folytatása elvének teljesülését feltételezve készítette el, miközben a könyvvizsgáló arra a következtetésre jutott, hogy annak feltételezése nem helytálló és a pénzügyi kimutatások elkészítésénél megalapozatlanul alkalmazott feltételezés következménye annyira lényeges és átfogó, hogy félrevezetné a pénzügyi kimutatások felhasználóit, a könyvvizsgálónak ellenvéleményt kell kibocsátania. Ez függetlenül attól, hogy tartalmaznak-e vagy sem a pénzügyi kimutatások közzétételt arról, hogy nem helyénvaló a vállalkozás folytatásának vezetés általi feltételezése.

4.4.2.1. Példák

A következő kis esetekben példákat szeretnék bemutatni arra vonatkozóan, hogy a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos különböző szintű bizonytalanság milyen hatással lehet a könyvvizsgálói jelentésre.

Részlet egy lehetséges Könyvvizsgálói jelentésből – Példa figyelemfelhívásra:

Figyelemfelhívás

Véleményünk korlátozása nélkül elhívjuk a figyelmet a pénzügyi kimutatásokhoz fűzött X. megjegyzésre, amely bemutatja, hogy a Társaságnak a 20X1. december 31-ével végződő évben ZZZ CU nettó vesztesége keletkezett, valamint, hogy ettől az időponttól a Társaság rövid lejáratú kötelezettségei YYY CU-tal meghaladták összes eszközeinek értékét. Ezek a feltételek az X. megjegyzésben szereplő egyéb ügyekkel együtt lényeges bizonytalanság meglétét jelzik, amely jelentős kétséget vet fel a Társaságnak a vállalkozás folytatására való képességével kapcsolatban.

Részlet egy lehetséges Könyvvizsgálói jelentésből – Példa a korlátozott záradékra:

A korlátozott záradék (vélemény) alapja ³:

A Társaság finanszírozási megállapodása lejár és a hátralékos összegek a mérleg fordulónap és a mérlegkészítés időpontja között válnak esedékessé. A Társaságnak nem

³ Kovács, 2002, 340. oldal alapján

áll módjában újratárgyalni a hitel-megállapodást, vagy pótlólagos finanszírozási megállapodást találni. Ez a tény azt jelzi, hogy a vállalkozás folytatásának elve kétségesse válhat, vagyis lehetséges, hogy a vállalkozás nem képes eszközeit realizálni, illetve kötelezettségeit teljesíteni a szokásos üzletmenete során. A vállalkozás pénzügyi kimutatásai nem tartalmazzák ezt a tényt és a kiegészítő mellékletben nem tesz erről említést.

Korlátozott záradék (vélemény):

A könyvvizsgálat során a Társaság éves beszámolóját, annak részeit és tételeit, azok könyvelési és bizonylati alátámasztását az érvényes nemzeti könyvvizsgálati standardokban foglaltak szerint felülvizsgáltuk, és ennek alapján elegendő és megfelelő bizonyosságot szereztünk arról, hogy az éves beszámolót a korlátozott záradék (vélemény) alapja szakaszban foglalt információk kihagyásának kivételével a számviteli törvényben foglaltak és az általános számviteli elvek szerint készítették el. Véleményünk szerint az éves beszámoló a Társaság 20X1. december 31-én fennálló vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről a korlátozott záradék (vélemény) alapja szakaszban ismertetett ténynek az éves beszámolóra gyakorolt hatása kivételével megbízható és valós képet ad.

Részlet egy lehetséges könyvvizsgálói jelentésből – Példa az elutasító záradékra:

Elutasító záradék (ellenvélemény) alapja ⁴:

A Társaság finanszírozási megállapodása lejárt és a hátralékos összegek a fordulónap előtt esedékessé válnak. A társaságnak nem áll módjában újratárgyalni a hitelfeltételeket, vagy pótlólagos hitelt szerezni, ezért fontolóra veszi a csődeljárás megkezdését. Ezek az események azt jelzik, hogy lényeges bizonytalanság áll fenn a tekintetben, hogy a Társaság a vállalkozás folytatásának elve alapján tudja-e folytatni tevékenységét, s ezért fennáll a lehetősége, hogy nem lesz képes eszközeit realizálni és kötelezettségeit teljesíteni a szokásos üzleti tevékenysége során. A vállalkozás pénzügyi kimutatásai nem tartalmazzák ezt a tényt és a kiegészítő mellékletben nem tesz erről említést.

Elutasító záradék (ellenvélemény):

A könyvvizsgálat során a Társaság éves beszámolóját, annak részeit és tételeit, azok könyvelési és bizonylati alátámasztását az érvényes nemzeti könyvvizsgálati

⁴ Kovács, 2002, 341. oldal alapján

standardokban foglaltak szerint felülvizsgáltuk, és ennek alapján elegendő és megfelelő bizonyosságot szereztünk arról, hogy az éves beszámolót az elutasító záradék (ellenvélemény) alapja szakaszban tárgyalt tények kihatásai miatt nem a számviteli törvényben foglaltak és az általános számviteli elvek szerint készítették el. Véleményünk szerint az éves beszámoló a Társaság 20X1. december 31-én fennálló vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről nem ad megbízható és valós képet.

4.5. A könyvvizsgálókat ért vádak a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatban

Mivel a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos lényeges bizonytalanság közvetlen hatással bír a könyvvizsgálói jelentésre, így fokozottan előtérbe kerül a könyvvizsgálói kockázat, amely azt jelenti, hogy a könyvvizsgáló nem megfelelő véleményt ad, amikor a pénzügyi kimutatások lényeges hibás állítást tartalmaznak (ISA 200/13 (c)). Igaz, hogy a standard pontos megfogalmazásában szerepel, hogy a másodfajú hiba elkövetése, vagyis az, ha a könyvvizsgáló arra a következtetésre jut, hogy a beszámoló nem mentes lényeges hibás állítástól, miközben pedig ez a valóság, nem számít a könyvvizsgálói kockázat témakörébe, én azonban ezzel az eshetőséggel, mint a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos lehetséges hibával külön szeretnék foglalkozni, mivel ez is veszélyeket hordozhat magában és az elvvel kapcsolatban a könyvvizsgálókat ért vádaknak is részét képezi.

4.5.1. Csődelőrejelzés???

Az egyik fontos tényező, ami miatt a vállalkozás folytatásának elve előtérbe került a válság kapcsán az a könyvvizsgálókat ért vád, mely szerint már a válság kirobbanása előtt figyelmeztetniük kellett volna a tömegesen bekövetkező csődökre. Az FEE (2009) a bevezetésben már említett jelentése szerint is a könyvvizsgálók munkájával kapcsolatban felmerülő elsődleges kérdés nyilvánvalóan az, hogy nem kellett-e volna a könyvvizsgálóknak jobban megjósolnia a gazdasági helyzetet és a válság okozta problémákat. Többször is felmerült a vállalkozás folytatása dilemmájával kapcsolatban, hogy vajon a gazdálkodóknak és a könyvvizsgálóknak nem kellett-e volna pontosabb becslést adniuk a krízis miatt a gazdasági helyzet okozta problémák ismeretének alapján, amelyek miatt néhány gazdálkodó nehéz helyzetbe vagy csődbe került. Ez is mutatja, hogy ami eredetileg gazdasági válságnak indult, mára bizalmi válsággá mélyült.

A kérdés vizsgálatakor azonban fontos tisztázni, hogy önmagában egy tiszta záradékú könyvvizsgálói jelentés nem jelent garanciát a belátható jövőbeni folyamatos működésre. Különösen igaz ez a jelen gazdasági helyzetben, mivel a nehezen kiszámítható körülmények miatt egy megfelelően működő vállalkozás is egyik pillanatról a másikra érintetté válhat a vállalkozás folytatásának megkérdőjelezhetőségében a likviditási helyzetének hirtelen romlása miatt. A befektetők ezt gyakran szem elől tévesztik, és a könyvvizsgálókon kérik azt számon.

A könyvvizsgáló jelentése hozzájárul ugyan a pénzügyi kimutatások hitelességének megteremtéséhez, de nem jelent garanciát a gazdálkodó jövőbeli működőképességére vonatkozóan. Egyes kutatások kimutatták, hogy csak a „going concern” véleményt (tiszta záradékot figyelemfelhívással, vagy korlátozott véleményt a vállalkozás folytatása elvével kapcsolatos bizonytalanság miatt tartalmazó jelentésekre vonatkozó kifejezés az angol-szász terminológiában) kapott vállalkozásoknak csak kis hányada szüntette be valóban a tevékenységét 12 hónapon belül, míg a 2001 során az Egyesült Államokban csődbe ment vállalkozásoknak csak mintegy fele kapott „going concern” véleményt. Azonban azért nem is indokolt közvetlen kapcsolatot keresni a múltbeli going concern vélemény és egy vállalkozás tevékenységének beszüntetése között, mivel a könyvvizsgálói jelentéstől nem is várhatjuk el, hogy pontos előrejelzést adjon. Ez csupán egy vélemény a jövőbeni működési képességről, a jelen helyzetre vonatkozó ismeretek alapján. Léteznek olyan kutatások, amelyek utólag vizsgálják, hogy a könyvvizsgálók milyen jól jelezték előre a gazdálkodók csődjét, ám ezeknek a kutatásoknak az eredménye megkérdőjelezhető, mivel a „going concern report” kiadása nem egyenértékű egy csödelőrejelzéssel (Anonymus 2, 2009).

A problémát tovább bonyolítja, hogy könyvvizsgálók részére valós kockázatot jelent, a megbízási kockázat részeként, hogy a pénzügyi kimutatások felhasználói eljárást indítanak ellenük, ha egy ügyfelük csődbe megy, és ők erre nem hívták fel előre a figyelmet a könyvvizsgálói jelentésben.

4.5.2. Függetlenség

Tovább súlyosbíthatja a helyzetet, hogy arra is léteznek empirikus bizonyítékok (Carcello – Neal, 2003), hogy a könyvvizsgálók elveszíthetik az adott ügyfél jövőbeni potenciális megbízását annak következtében, ha korlátozott vagy elutasító jelentést adnak ki (ez természetesen nem csak a vállalkozás folytatásával kapcsolatos esetekben kiadott jelentésekre igaz). Ennek következtében a könyvvizsgálók hezitálhatnak az ilyen jelentések

kiadása előtt, különösen, ha a vezetés azt sugallja, hogy ez a kapcsolat megszakadásához vezethet, így veszélybe kerülhet a könyvvizsgálók függetlensége.

A vállalkozás folytatása elvének megítélése kapcsán más vonatkozásban is előtérbe kerülhet a könyvvizsgálói függetlenség és tárgyilagosság kérdése is. Ezt az okozza, hogy sok könyvvizsgáló cég foglalkozik tanácsadással is, és a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos problémákkal küzdő cégeknek fokozottan szükségük lehet erre a szolgáltatásra, így mindig figyelembe kell venni, hogy az adott könyvvizsgáló / könyvvizsgáló cég milyen más szolgáltatást nyújt az ügyfél számára. Itt különös tekintettel kell lenni az olyan szolgáltatásokra, mint az előrejelzések és projektek hitelezőknek való bemutatására irányuló tanácsadás, vagy a finanszírozási források, illetve azok restrukturálására vonatkozó tanácsadás.

4.5.3. „Önmegvalósítási prófécia”

A közgazdaságtanban időről időre találkozhatunk olyan jelenségekkel, amelyek a gazdaság szereplőinek várakozásait befolyásolva öngerjesztő mechanizmusnak tekinthetők. A vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos bizonytalanság egy ezek közül.

Ennek oka, hogy a hitelezők a vállalkozás folytatásának elvére vonatkozó figyelemfelhívást gyakran elegendő indoknak tekintik arra, hogy a továbbiakban az adott gazdálkodó számára ne nyújtsanak finanszírozási forrásokat, illetve, hogy az addig folyósított hiteleknek is az azonnali visszafizetését követeljék, ezzel tovább mélyítve a krízishelyzetet. Ha az audit kifejezésre juttatja bizonytalanságát, az önmagában hozzájárul a bizonytalanság fokozásához (Venuti, 2004). Ennek kapcsán a veszély elsősorban abban rejlik, hogy ha a könyvvizsgáló véleményének kialakítása során olyan következtetésre jut, amellyel másodfajú hibát követ el, vagyis egy olyan vállalkozás esetében állapítja meg a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos lényeges bizonytalanságot, ahol ez nem lenne indokolt. Azt sem szabad elhanyagolni, hogy az olyan vállalkozások esetében, ahol fennáll ugyan a bizonytalanság, de mégis lenne esély a kilábalásra, éppen ez a könyvvizsgálói vélemény teszi lehetetlenné azt.

Ha a könyvvizsgálói jelentés a vállalkozás folytatásának elvére vonatkozó figyelemfelhívást tartalmaz, vagy, ha az elvvel kapcsolatos jelentős bizonytalanság következtében korlátozott vélemény vagy ellenvélemény került kiadásra, az már önmagában azzal a következménnyel jár, hogy a gazdálkodó érintettjeinek bizalma meginog. Ez a befektetők szemében megemelkedett kockázatot jelent, annak ellenére, hogy a könyvvizsgálatban szereplő figyelemfelhívás, vagy korlátozott jelentés nem jelenti feltétlenül

azt, hogy a vállalkozás a csőd szélén állna. Az üzletfelek elfordulnak eddigi partnerüktől, ami tovább erősíti a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos bizonytalanságot. A negatív megítélés ahhoz vezethet, hogy megvonják a vállalat finanszírozási forrásait, és emellett a már meglévő finanszírozási források is drágulhatnak.

Az ilyen reakciók következtében már az 1970-es években felhívta a szakma figyelmét az American Institute of Certified Public Accountants a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos lényeges bizonytalanság kifejezésének önmegvalósító prófécia jelegére. Tehát az ilyen vélemény esetleg olyan esetekben is az elv sérüléséhez vezet, ahol az eredeti helyzet nem feltétlenül indokolta volna, hogy a könyvvizsgáló minősített záradékot adjon ki. Ez további terhet ró a könyvvizsgáló vállára, mivel a minősített záradékkal determinálhatja azt, hogy a vállalkozás folytatásának elve biztosan ne teljesüljön. Ebből következően a könyvvizsgálónak kellő gondossággal kell eljárnia, amikor fontolóra veszi ezt a problémát, és jelentése lehetséges következményeit.

Egyes szerzők (Venuti, 2004) arra is rámutatnak, hogy 2001-ben az USA-ban az Enron botrány következtében a könyvvizsgálók több olyan jelentést adtak ki, amely a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatos lényeges bizonytalanságról szólt, mint valaha. Ez betudható annak, hogy tartottak a további hasonló botrányok bekövetkezésétől és az ezzel járó felelősségre vonástól, amelyet így próbáltak elkerülni. Így a csődbe ment vállalkozások száma is megugrott, holott ezt a gazdasági helyzet alapvetően nem indokolta volna. Ez azzal magyarázható, hogy a kiadott nagyszámú „going concern jelentés” önmegvalósító próféciaaként viselkedett, ezzel a vállalkozások csődjét okozva.

Ez az egyik oka annak is, hogy a vállalkozás vezetésétől is nehezen várható el, hogy azt állapítsa meg, hogy a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatban lényeges bizonytalanság áll fenn és ezt közzé is tegye. Természetesen egyik gazdálkodó sem akar olyan lépéseket tenni, amely a befektetőket vagy az ellátási lánc tagjait elriaszthatja, és ezzel beindítana egy láncreakciót, ami végül a vállalkozási tevékenység beszüntetéséhez vezethet.

Az FEE (Feketéné, 2009, 22. o.) felhívja rá a figyelmet, hogy mekkora jelentősége van a vállalkozás folytatására ható tényezők megfontolásának a könyvvizsgálói jelentésekben, mivel ezzel elkerülhető a túlreagálás, amely alááshatná a gazdaság helyreállítására tett intézkedések sikerességét. A könyvvizsgálónak tehát ügyelnie kell rá, hogy teljes körű vizsgálatot végezzen a vállalkozás folytatásának elvével kapcsolatban, és csak valóban indokolt helyzetben utaljon az ezzel kapcsolatos bizonytalanságra a könyvvizsgálói jelentésben.

4.6. A vállalkozás folytatásának elve a KKV-k esetében

A kis- és középvállalkozások esetében másként értelmezhetjük a vállalkozás folytatása elvének való megfelelést, mivel méretüknél fogva másként reagálnak a kedvezőtlen gazdasági eseményekre.

Egyrészt előnyös helyzetben vannak, mivel gyorsabban tudnak alkalmazkodni, és így lecsapni a kínálgó lehetőségekre, másrészt az, hogy kevésbé tőkeerősek, sérülékenyebbé teheti őket a kedvezőtlen gazdasági fordulatokkal szemben. Hiányt szenvedhetnek a működés fenntartásához szükséges tartalékokban, ami közvetlenül veszélyezteti a továbbműködési képességüket.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a válság kapcsán sajnos inkább a második tényező került előtérbe, és a kis- és középvállalkozások érintettebbek a működés folytatásának kérdésében, mint a tőkeerős nagyobb cégek, amit az is magyaráz, hogy nem áll mögöttük olyan mértékű tulajdonosi támogatás sem. Ezt a nagy könyvvizsgáló cégek is megerősítik, és saját bevallásuk szerint az ő ügyfeleik – a nagyobb cégek esetében – ritkábban merül fel komolyan a vállalkozás folytatásának kérdése, mint egy kisebb auditor cég által vizsgált kisebb cégnél⁵.

Sok esetben a kisebb vállalkozások esetében a vezetés nem készít a szó szoros értelmében a jövőre vonatkozó becslést, hanem ehelyett a vállalkozás folytatására való képesség megítélésakor a vállalkozás mélyreható ismeretére támaszkodik, és a könyvvizsgáló ezt egy interjú keretében vitatja meg a vezetéssel.

Az olyan kisebb cégek esetében, ahol a tulajdonos-vezető nyújt folyamatos támogatást a cég számára, ott ez is hozzájárulhat a vállalkozás folytatására való képességhez, hasonlóan, ahogyan egy nagyobb vállalatcsoport esetében az anyavállalati támogatást garantáló komfortlevél. Ez a támogatás szintén történhet dokumentált formában. A támogatás formája lehet tagi kölcsön, amely a bankok vagy más hitelezők által nyújtott finanszírozási források javára alárendeltek, illetve a tulajdonos-vezető támogathat egy külső féltől érkező kölcsönt úgy, hogy saját személyes vagyonával nyújt rá garanciát.

⁵ Rózsai- Sütő, 2012 alapján

5. Összefoglalás

Összefoglalva az eddigieket arra a következtetésre juthatunk, hogy a vállalkozás folytatása elvének megítélése összetettebb probléma, mint ahogyan az elsőre tűnhet, és ezt a válság csak tovább fokozta.

Láthattuk, hogy az elv alapelv jellegéből fakadóan, annak nem teljesülése gyökeresen felforgatja a beszámoló készítésére vonatkozó alapelvek alkalmazhatóságát, mivel ez az alapelv jelenti a többi alapelv alkalmazhatóságának feltételét, így ha ez nem teljesül, akkor a pénzügyi kimutatások összeállítása során alternatív értékelési eljárásokat kell alkalmazni.

Azt is láthattuk, hogy az alapelv nem csak a vállalkozás egészére értelmezhető, hanem leszűkíthető annak egyes részeire, akár egyetlen eszköz vonatkozásában is, de akár ki is tágítható egy vállalatcsoport szintjére.

A könyvvizsgálót és a vállalkozás vezetését megosztva terheli a felelősség a vállalkozás folytatása elvének megítélésével kapcsolatban, a vezetést az elv teljesülésének alapvető felmérésével kapcsolatban, majd a könyvvizsgálót a vezetés ezen becslésének felülvizsgálatával kapcsolatban. A felelőségeket növelik az olyan felmerülő problémák, mint a függetlenség, a csalás kockázata, vagy a vállalkozás folytatásával kapcsolatos bizonytalanság önbeteljesítő jóslat jellege. Ezek alapján különös körütekintéssel kell eljárni a vállalkozás folytatása elvének könyvvizsgálata során, mivel ez a válságból való kilábalást közvetlenül is befolyásolhatja, mind pozitív, mind negatív irányba.

A válság új körülményeket hozott a „going concern” fennállásának megítélésében, mivel az elv sérülésére utaló indikátorok mind gyakrabban fordulnak elő a labilis gazdasági környezetben. A könyvvizsgálónak különösen körütekintően kell eljárnia, és gyakran szükség van a gazdálkodó helyzetének megítélésekor az egyéni elbírálásra a könyvvizsgáló szakmai hozzáértése alapján, és a gazdasági környezet beható tanulmányozására.

A legfőbb változást az hozta, hogy míg a válság előtt sok esetben nem igényelt különösebb vizsgálatot a vállalkozás folytatása elvének teljesülése és ez volt az alapértelmezett szituáció, hacsak nem indult felszámolás, vagy egyéb a vállalkozás folytatása elvét egyértelműen sértő körülmény nem állt fenn, addig a jelen gazdasági környezetben ez korántsem automatikus és a könyvvizsgálati munka egyik súlyponti témájává vált, mivel a korábbiakhoz képest lényegesen gyakrabban fordul elő bizonytalanság. Annyit mindenképpen leszögezhetünk, hogy szükséges a társaság legfőbb vezetésének és a könyvvizsgálónak a

könyvvizsgálat tervezése és végrehajtása során folyamatosan vizsgálnia a vállalkozás folytatása elvének teljesülését a tények objektív és részletes ismerete alapján.

Soraimat Lukács János gondolatával zárnám: „Meggyőződésem, hogy a gazdasági krízis következtében megállhat a könyvvizsgálati hitelesség eróziója, sőt egyre többen ébredhetnek majd rá, hogy a jövőben még inkább szükség van ellenőrzésre, auditra” (Lukács, 2009b, 97. o.).

6. Irodalomjegyzék

Dr. Adorján Csaba - Dr. Lukács János - Dr. Róth József - Dr. Veit József (2008): Pénzügyi számvitel. Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ, Budapest.

Dr. Adorján Csaba - Dr. Lukács János - Dr. Róth József - Dr. Veit József (2010): Számvitel speciális kérdései 2010. Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft, Budapest.

Dr. Adorján Csaba - Dr. Lukács János - Dr. Róth József - Dr. Veit József (2006): Számviteli esettanulmányok 2006. MKVK OK, Budapest.

Anonymus 1 (2009): Szakmai egyeztető fórum az MKVK szervezésében – Új kihívásokkal néznek szembe a könyvvizsgálók. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt., 2009. 4. szám, p.175.

Anonymus 2 (2009): Concerning „Going concern” Qualification. Accounting, Financial & Tax, 2009. 8. szám, <http://accounting-financial-tax.com/2009/10/concerning-auditors-going-concern-qualification/>, Letöltés dátuma: 2012. 03. 22. 23:59

Balázs Gábor - Barsi Éva - Novák Miklós (2009): A vezetés és a könyvvizsgáló felelőssége. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt., 2009. 3. szám, pp. 107-108.

Baskerville, P. (2010): What is the going concern concept in accounting?. <http://knol.google.com/k/what-is-the-going-concern-concept-in-accounting#>
Letöltés dátuma: 2012. 02. 25. 21:11

Baumgartner Ferenc - Czinkóczy Csilla - Janda Szilvia - Nagy András - Nagyné Zagyva Zsuzsanna (2010): A BDO Magyarország Kft. könyvvizsgálói tapasztalatai. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt., 2010. 5. szám, pp. 212-218.

Boros Judit - Ratkó Ágnes (2009): A pénzügyi válság hatása az év végi beszámolók összeállítására és a könyvvizsgálatokra. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt., 2009. 1. szám, pp. 19-24.

Carcello, J. V., Neal, T. L. (2003): Audit Committee Characteristics and Audit Dismissals following „New” Going-Concern Reports, *The Accounting review*, Vol. 78, No. 1. 2003/1 pp. 95-117.

Defliese, P. L. – Hirsch, M. B. – Jaenicke, H. R. - O'Reilly, V. M. (1990): *Montgomery's Auditing*. John Wiley & Sons, 1990. United States.

DeFranco, A. L. - Kieso, D. E. – Kimmel - P. D. Weygandt J. J. (2008): *Hospitality Financial Accounting*. John Wiley & Sons, Hoboken, New Jersey.

Fédération des Experts Comptables Européens (2009): *The Accountancy Profession's Contribution to the Debate on the Crisis (VI), Key issues for management and auditors for the 2009 year-end financial reporting*

Fekete Imréné (2009): A globális válság szakmai kihívásai – FEE-állásfoglalások. *Számvitel, adó, könyvvizsgálat, SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt.* 2009. 1. szám pp. 21-24.

Financial Reporting Council: *Going concern and liquidity risk: Guidance for directors of UK companies* 2009.

Hermanson, R. H. - Edwards J. D. - Salmonson R. F. (1983): *Accounting principles*. Business Publication, United States.

Kardos Péter - Dr. Szakács Imre - Tóth Mihály (2010): *A számvitel nagy kézikönyve*. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest.

Kormos Erik - Ormos Mihály - Veress Attila (2005): *Bevezetés a számvitel rendszerébe – Szemlélet és módszertan*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Dr. Kovács Erzsébet szerk. (2002), ACCA 2.6 Tárgy. *Könyvvizsgálat és belső felülvizsgálat (A mű eredeti címe: Audit and Internal Review - International Stream)* ACCA Official Publisher, Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ, Foulks Lynch, Budapest.

Dr. Ladó Judit (2009): A vállalkozás folytatásának elve a pénzügyi válságban. *Számvitel, adó, könyvvizsgálat, SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt.*, 2009. 3. szám, pp. 104-107.

Larson, K. D. – Wild, J. J. – Chiappetta, B. (1999): Fundamental Accounting Principles. McGraw-Hill, USA.

Dr. Lukács János (2009a): Recesszió és könyvvizsgálat. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt. 2009. 9. szám, pp. 367-371

Dr. Lukács János (2009b): Óvatosság, körültekintés, fokozott ellenőrzés. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt. 2009. 3. szám, p. 97.

Dr. Lukács János (2009c): Kiemelt könyvvizsgálati feladatok gazdasági krízis idején – Szakmai tanácsok 7 pontban. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Rt. 2009. 3. szám, pp. 100-104.

Dr. Lukács János (2012): A könyvvizsgálat rendszere. Budapesti Corvinus Egyetem Pénzügyi számvitel tanszék, Budapest.

MKVK Minőségellenőrzési bizottság (2007): A teljes körű minőség-ellenőrzés eddigi tapasztalatai, folyamata, követelményei. 2007. szeptember-október, Magyar Könyvvizsgálói Kamara, Budapest.

Dr. Pál Tibor (2006), Nemzetközi számvitel tankönyv – IFRS-ek rendszere. IFRS 5 Értékesítésre tartott befektetett eszközök és megszűnő tevékenységek fejezet. pp. 692-711., Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ, Budapest.

Dr. Pál Tibor (2007): Bevezetés a számvitelbe - Számviteli alapelvek <http://gazdasz2.atw.hu/bev8.pdf> Letöltés dátuma: 2012. 03. 03. 19:21

Rózsai Rezső – Sütő Péter (2012): Tervezés és alapvető vizsgálati eljárások, módszerek. A könyvvizsgálat rendszere előadás. KPMG.

The Auditing Practices Board (2008): Going Concern Issues During the Current Economic Conditions 2008/10 Bulletin

Venuti E. K. (2004): The Going-Concern Assumption Revisited: Assessing a Company's Future Viability. The CPA Journal 2004. május, <http://www.nysscpa.org/cpajournal/2004/504/essentials/p40.htm> Letöltés dátuma: 2012. 02. 29. 17:29

Williamson D. (2001): The Going Concern Principle.
<http://business.fortunecity.com/discount/29/goingconc.htm>, letöltve: 2012. 02. 27. 17:29

7. Mellékletek

1. Melléklet

Készült a Metrum Referencia 2011 könyvvizsgáló program demo változatával
 Forrás: <http://www.mkvkok.hu/refreg/2011/> Letöltés dátuma: 2012. 03. 19. 16:33

A-PRO Minta1 Kft A_PRO-2011/1 2011.06.30 L-VF A vállalkozás folytatása munkaprogram					1. oldal L-VF		
Ssz.	Feladat kockázata	Célok	FELADAT	Válasz	Referencia	Ö.f.	
		L É T E					
			A könyvvizsgáló célja a vállalkozás folytatásának vizsgálatával kapcsolatban (570. Standard 9. pont): "(a) elegendő és megfelelő könyvvizsgáló bizonyítékot szerezzen arra vonatkozóan, hogy helyénvaló a vezetés részéről a vállalkozás folytatásának feltételezése a pénzügyi kimutatások készítése során; (b) a megszerzett könyvvizsgáló bizonyíték alapján megállapítsa, van-e lényeges bizonytalanság olyan eseményekkel vagy feltételekkel kapcsolatban, amelyek jelentős kétséget vethetnek				
1.			Vizsgáld meg az alábbiakat:				
2.			A Társaság saját tőkéje nem kielégítő, a működés a Gt. vonatkozó szabályaiba ütközik?				
3.			Ismétlődő üzemi veszteségek vannak?				
4.			A szokásos tevékenységből származó (működési) cash-flow negatív?				
5.			Kulcsfontosságú pénzügyi mutatók kedvezőtlenül alakultak?				
6.			Nehézségek jelentkeznek a hitel megállapodások feltételeinek teljesítésében?				
7.			A Társaságnak tartósan osztalékfizetési kötelezettsége van?				
8.			A szállítók visszavonták a szokásos fizetési feltételeket, csak azonnali fizetésre szállítanak?				
9.			A hiteleket átütemezték, vagy felmondták?				
10.			Új hitelforrásokat vagy új finanszírozási módszereket kerestek?				
11.			Lényeges eszközöket kellett értékesíteni?				
12.			Munkaleállítások fordulnak elő?				
13.			A Társaság lényegesen függ egy meghatározott projekt sikerétől?				
Nyomtatva: 2012.03.19 16:19 Készült a Metrum Referencia könyvvizsgáló programmal.							

Könyvvizsgáló Kft

A_PRO-2011/1 2011.06.30

L-VF A vállalkozás folytatása munkaprogram

L-VF

Ssz.	Feladat kockázata	Célok				FELADAT	Válasz	Referencia	Ö.f.
		L	É	T	E				
14.						Kedvezőtlen hosszú távú kötelezettségeket vállalnak?			
15.						Peres ügyek vannak folyamatban, amelyek megkérdőjelezhetik a Társaság működőképességét?			
16.						A Társaság elvesztett egy meghatározó vevőt, vagy szállítót?			
17.						Nem biztosított, jelentős káresemény történt?			
18.						Véleményed szerint a fentiekkel összefüggésben felmerül-e olyan lényeges bizonytalanság, amely miatt kétségesse válhat a gazdálkodó egység képessége a vállalkozás folytatására?			
19.						A megfelelő következtetés levonásához és jelentés kiadásához vedd figyelembe az 570. Standard 18.-21. pontjait. A döntéshez értékeld és szükség szerint dokumentáld, hogy véleményed szerint:			
20.						helyénvaló-e, hogy a vezetés a vállalkozás folytatását tételezi fel?			
21.						ha az előző kérdésre a válasz igen, akkor fennáll-e ezzel kapcsolatban lényeges bizonytalanság?			
22.						ha az előző kérdésre a válasz igen, akkor a kiegészítő mellékletben ezt megfelelően bemutatják-e?			
KÖVETKEZTETÉS									
23.						A vállalkozás folytatásának feltételezése helyénvaló, és nem áll fenn lényeges bizonytalanság (tisztá jelentés)			
24.						A vállalkozás folytatásának feltételezése helyénvaló, de lényeges bizonytalanság áll fenn, amit a kiegészítő mellékletben megfelelően bemutattak (570. Standard, 18., 19. pont, figyelemfelhívó bekezdés).			
25.						A vállalkozás folytatásának feltételezése helyénvaló, de lényeges bizonytalanság áll fenn, amit a kiegészítő mellékletben nem mutattak be megfelelően (570. Standard, 18., 20. pont, korlátozott vélemény vagy ellenvélemény).			
26.						A vállalkozás folytatásának feltételezése nem helyénvaló (570. Standard, 21. pont, ellenvélemény).			
27.						Egyéb, mégpedig:			
Nyomtatva: 2012.03.19 16:19 Készült a Metrum Referencia könyvvizsgáló programmal.									
Könyvvizsgáló Kft									